

u źródeł Natury

Natura 2000 i inne formy ochrony przyrody

materiały dla nauczycieli

Teksty dotyczące Natury 2000: **Marta Wiśniewska, Przemysław Chylarecki**

Scenariusze: **Monika Szyrmer, Krzysztof Smolnicki**

Konsultacje metodyczne i redakcja scenariuszy: **Gosia Świderek**

Skład: **Studio Cztery Selery**

Ilustracja na okładce: **Gosia Świderek**

Projekt okładki: **Szymon Surmacz**

Wydawca:

Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła”

90-602 Łódź, ul. Zielona 27

tel. 042 632 03 11, fax 042 291 14 50

edukacja@zrodla.org, www.zrodla.org

Pakiet wydano we współpracy z Wydawnictwem Kartograficznym Daunpol oraz Fundacją EkoRozwoju.

ISBN: 978-83-928246-3-3

Wydanie pierwsze

Łódź 2009

Ten utwór jest dostępny na licencji Creative Commons „Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska” (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/pl/>). Treści zawarte w książce wolno kopiować i rozpowszechniać w celach niekomercyjnych pod warunkiem podania ich źródła i autorstwa.

Internetowa wersja publikacji: **natura2000.zrodla.org**

Wydrukowano na papierze z makulatury

Dofinansowano ze środków Narodowego Funduszu
Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Pakiet edukacyjny składający się z mapy ściennej oraz niniejszej publikacji wydany został w ramach długofalowego programu „U źródeł natury” prowadzonego przez Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła”. Program poświęcony jest Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000 oraz innym formom ochrony przyrody.

„Źródła” od kilkunastu lat zajmują się edukacją ekologiczną dzieci i młodzieży, a także szkoleniem w tym zakresie nauczycieli. Mając codzienny kontakt zarówno z uczniami jak i pedagogami podczas warsztatów, szkoleń czy zajęć terenowych zauważyliśmy, że wiedza na temat tej szczególnej formy ochrony przyrody jaką jest Sieć Natura 2000 jest znikoma. Brakuje materiałów dydaktycznych, a także publikacji skierowanych do nauczycieli i młodzieży na ten temat. W tej sytuacji postanowiliśmy przybliżyć Naturę 2000 zarówno nauczycielom jak i bezpośrednio młodzieży i w 2008 roku rozpoczęliśmy realizację zaplanowanego na kilka lat programu „U źródeł natury”. W ramach programu realizowany jest obecnie projekt skierowany do gimnazjów, który zakłada nieodpłatne przekazanie wszystkim gimnazjom w Polsce pakietów edukacyjnych, a dodatkowo 400 szkół będzie mogło wziąć aktywny udział w projekcie. W roku szkolnym 2009/2010 analogiczny projekt realizowany będzie w liceach. Dodatkowo we wrześniu 2009 rozpoczynamy realizację projektu „Wpadnij w sieć (Natura 2000)”, w ramach którego przeprowadzone będzie badanie wiedzy uczniów nt. form ochrony przyrody i zapotrzebowanie nauczycieli na materiały edukacyjne, wydana zostanie publikacja z ćwiczeniami do zajęć terenowych, zorganizowane zostaną szkolenia dla nauczycieli i studentów kierunków przyrodniczych, warsztaty w szkołach i badania terenowe dla młodzieży uczestniczącej w projekcie. Informacje o wszystkich działaniach składających się na program „U źródeł natury” znaleźć można na stronie internetowej natura2000.zrodla.org

Niniejszy projekt skierowany do nauczycieli i uczniów gimnazjów składa się z dwóch komponentów:

- pakietu edukacyjnego w skład którego wchodzi mapa oraz publikacja,
- części edukacyjnej, w ramach której odbędzie się na terenie Polski 18 szkoleń dla nauczycieli oraz 400 wystaw i innych działań promujących Naturę 2000 organizowanych przez szkoły zgłoszone do projektu.

Pakiet edukacyjny

Pakiet składa się z mapy ściennej Polski w skali 1:550 000 oraz broszury. Na awersie mapy znajduje się mapa Natura 2000, zaprezentowane tu zostały różne formy ochrony przyrody: NATURA 2000 (obszary specjalnej ochrony ptaków, specjalne obszary ochrony siedlisk), parki narodowe, parki krajobrazowe, Dyplom Europy dla obszarów chronionych (certyfikat przyznawany przez Radę Europy), Ramsar (konwencja o obszarach wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe), rezerваты biosfery UNESCO, obszary światowego dziedzictwa UNESCO. Na rewersie mapy znajduje się katalog zdjęć gatunków chronionych objętych programem Natura 2000. Zaprezentowane zostały 152 gatunki ptaków, 11 gatunków ssaków, 4 gatunki ryb, 4 gatunki owadów oraz po jednym gatunku gadów i płazów. Każdy gatunek został opisany, określono kategorię systematyczną oraz jego cechy zewnętrzne: ubarwienie, rozmiar (długość ciała, rozpiętość skrzydeł, masa), a także charakterystyczne zwyczaje i zachowania, gdzie i w jakiej porze roku można go spotkać w Polsce.

Broszura skierowana jest do nauczycieli realizujących treści ekologiczne zawarte w programach różnych przedmiotów, takich jak: geografia, biologia, chemia, etyka a także wszystkich osób zajmujących się nieformalną edukacją ekologiczną.

Broszura stanowi kompendium wiedzy o Naturze 2000 i związanych z nią problemach. Ponieważ sieć Natura 2000 jest obecna w Polsce stosunkowo krótko to wiedza na jej temat wśród uczniów, nauczycieli i ogółu społeczeństwa jest niewielka. Zarówno w programach nauczania jak i w podręcznikach dla wszystkich poziomów edukacyjnych problematyka dotycząca Natury 2000 jest bardzo słabo reprezentowana. O ile inne „tradycyjne” formy ochrony przyrody w materiałach edukacyjnych dla uczniów i w pomocach dla nauczycieli są uwzględniane, to tematyka Natury 2000 jest ledwo sygnalizowana lub zupełnie nieobecna. Z obserwacji wynika, że również wiedza nauczycieli w tym zakresie jest raczej niewystarczająca. Stąd konieczne wydaje nam się przekazanie podstawowej wiedzy na temat tego czym jest sieć Natura 2000, w jakim celu została utworzona, jakie obszary mogą i powinny wejść w jej skład, czym Natura 2000 różni się od pozostałych form ochrony przyrody w Polsce. Równie ważnym tematem jest sposób wdrażania Natury 2000 w Polsce i jej zasięg. Niezbędne wydaje się także opisanie wpływu jaki ma włączenie terenu do sieci Natura 2000, warto zastanowić się czy jest to szansa czy też zagrożenie dla rozwoju lokalnego? W pierwszej części broszury staraliśmy się odpowiedzieć na wszystkie powyższe pytania i tym samym dać podstawę merytoryczną do realizacji w szkołach zajęć z wykorzystaniem mapy.

Broszura zawiera także sześć przykładowych konspektów lekcji wraz z kartami pracy. Konspekty zostały opracowane w taki sposób, by podczas zajęć nauczyciel wykorzystywał różnorodne metody pracy, oprócz pracy z mapą także gry i zabawy edukacyjne, zadania plastyczne, elementy parateatralne, które uczynią treści zajęć bardziej przystępnymi i ciekawszymi dla uczniów, pozwolą na zaangażowanie i aktywizację wszystkich uczestników, będą sprzyjać kreatywnemu myśleniu. Staraliśmy się zaproponować zajęcia możliwie najbardziej interaktywne, zapewniające pełen udział uczniów.

Karty pracy znajdujące się na końcu broszury są gotowe do powielenia i wykorzystania podczas zajęć.

Część edukacyjna

Szkolenia skierowane są do nauczycieli szczególnie zainteresowanych tą tematyką i chętnych do aktywniejszego wykorzystania przygotowanych w ramach projektu materiałów oraz planujących zaangażowanie uczniów w działania na rzecz przyrody. Celem szkoleń będzie uzupełnienie treści zawartych w broszurze, poruszane będą tematy zarówno dotyczące samej Natury 2000 jak i możliwości zaktywizowania uczniów i przekonania ich do podjęcia czynnych działań.

Szkoły, które zechcą wziąć udział w projekcie oprócz mapy i broszury otrzymają także wystawę składającą się z 10 plakatów formatu B1 poświęconych Naturze 2000.

Zakładamy, że uczniowie (wybrana klasa, koło ekologiczne itp.) pod kierunkiem nauczyciela zorganizują w swojej szkole wystawę wraz z działaniami towarzyszącymi np. oprowadzeniem po wystawie uczniów swojej szkoły, uczniów innych okolicznych szkół zaproszonych na wystawę. Uczniowie mogą także zorganizować debatę, apel, projekcję filmu, dyskusję, napisać artykuł do gazetki szkolnej a nawet do lokalnej gazety (albo zainteresować lokalne media wystawą i otrzymaną przez szkoły mapą), podjąć działania na rzecz

ochrony przyrody w swojej okolicy, zorganizować np. wycieczkę do obszarów objętych „Naturą 2000” (jeśli są w okolicy), zrobić wystawę fotografii uczniów, odwiedzić lokalne urzędy. Katalog tych działań pozostawiamy otwarty.

Praca metodą projektu jest obecnie bardzo popularna, lubiana przez młodzież, a jednocześnie ma wiele walorów edukacyjnych i wychowawczych. Projekt jest doskonałym sposobem zwiększenia motywacji uczniów. Samodzielność w podejmowaniu decyzji, świadomość szczególnej roli i wagi zadań do wykonania, możliwość decydowania o sposobie realizacji zadań powodują, że właściwie nie trzeba dodatkowo zachęcać ich do pracy. Jeśli zaakceptują projekt i poważnie potraktują zaproponowany im kontrakt realizacyjny, mają poczucie podmiotowego traktowania i autorstwa. Jeśli dobrze zrozumieją cele i będą choćby po części uważać je za własne, jeśli przewidziane rezultaty i kryteria są jasne i realistyczne, czują się odpowiedzialni za efekt, a po udanej prezentacji mają prawdziwą satysfakcję. Metody aktywizujące i praktyczne, w tym metoda projektu, stanowią niezwykle wartościowe narzędzie w edukacji ekologicznej, gdyż opierają się na wiedzy, pomysłowości i przemyśleniach ucznia, młodzież dzięki uczestnictwu w takich formach edukacji lepiej identyfikuje się z problemem, co w tym przypadku jest kluczowe. Tylko dzięki osobistemu zaangażowaniu każdego z nas stan środowiska może się poprawiać.

Krótkie sprawozdania z aktywności uczniów zamieszczane będą na stronie internetowej projektu. Na zakończenie projektu, uczniowie zaangażowani w działania (oraz nauczyciele i dyrekcja szkoły) otrzymają dyplomy.

Część edukacyjna projektu zaplanowana jest na okres od września 2009 do marca 2010 r.

Zachęcamy do częstego korzystania z naszej mapy oraz podejmowania aktywnych działań na rzecz przyrody i serdecznie zapraszamy do włączenia się w realizację projektu.

Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła” od 15 lat zajmuje się szeroko rozumianą edukacją ekologiczną, przyrodniczą i obywatelską. Naszą misją jest stałe zwiększanie stopnia świadomości ekologicznej społeczeństwa poprzez aktywną edukację ekologiczną, realizowaną głównie poprzez warsztaty dla młodzieży, szkolenia, wyjazdy terenowe, projekty informacyjne.

Nasze działania koncentrują się wokół tematyki małej ekologii, ochrony humanitarnej zwierząt, edukacji przyrodniczej. W zasięgu zainteresowań znajdują się treści z zakresu edukacji regionalnej, obywatelskiej, jak i prozdrowotnej. Pracujemy głównie w oparciu o autorskie programy, które na bieżąco są aktualizowane i dopasowywane do sytuacji, zapotrzebowania jak i obowiązującej podstawy programowej. Opracowujemy własne materiały dydaktyczne w postaci gier, zabaw, kart pracy.

Nasza oferta obejmuje ponad sześćdziesiąt tytułów warsztatów dla dzieci i młodzieży realizowanych zarówno w naszym ośrodku w Łodzi przy ul. Zielonej 27, w szkołach w Łodzi, Warszawie i Krakowie oraz w terenie, organizujemy także „Bardzo Zielone Szkoły” (www.zieloneszkoły.pl) dla szkół z całej Polski – są to 5-dniowe wycieczki z intensywnym programem edukacji ekologicznej i przyrodniczej prowadzone przez doświadczonych trenerów w siedmiu miejscach kraju.

Źródła są członkiem-założycielem Związku Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć. Nasze stowarzyszenie posiada status Organizacji Pożytku Publicznego, można przekazać nam swój 1% podatku.

Więcej informacji na stronie internetowej www.zrodla.org

Ochrona przyrody w Unii Europejskiej

Ochrona przyrody jest w obecnych czasach niekwestionowaną koniecznością. Sprawnie funkcjonujące, zróżnicowane gatunkowo ekosystemy przesądają w dużym stopniu o tym, jak zdrowa i jak droga jest żywność, którą jemy, jak czystą wodę mamy w jeziorach, rzekach i kranach, czy wreszcie – jak bardzo powinniśmy obawiać się powodzi. Ogólnoeuropejskie epidemie pryszczycy i choroby wściekłych krów, katastrofalne powodzie czy powszechnie zauważalne zmiany klimatu uświadamiają nam, jakie mogą być skutki rozwoju gospodarczego prowadzonego bez rzeczywistego poszanowania przyrody. Troska o zachowanie różnorodności biologicznej przestała więc być luksusem krajów bogatych, lecz jest po prostu kluczowym elementem ochrony jakości naszego życia. Skuteczna ochrona przyrody jest współcześnie niezbędnym składnikiem trwałego (zrównoważonego) rozwoju społeczeństw.

Zgodnie z tym podejściem, Unia Europejska (UE) w swej Strategii Zrównoważonego Rozwoju¹ zakłada, że ochrona zasobów naturalnych i różnorodności biologicznej stanowi jeden z nadrzędnych celów strategicznych Wspólnoty, niezbędnych dla skutecznej realizacji podstawowych zadań nakreślonych w Strategii Lizbońskiej. Jednym z celów operacyjnych Strategii Zrównoważonego Rozwoju jest zahamowanie spadku różnorodności biologicznej do roku 2010, a w szczególności skuteczna ochrona najważniejszych typów siedlisk oraz gatunków zwierząt i roślin². Podstawowym narzędziem realizacji tego celu w Unii Europejskiej jest wdrażana od 1992 roku sieć obszarów Natura 2000.

Ogólnoeuropejska sieć obszarów chronionych, jaką jest Natura 2000, powołana została dla zachowania najcenniejszych przyrodniczo fragmentów naszego kontynentu. Koncepcja sieci Natura 2000 powstała w oparciu o rozpoznanie dwóch niepokojących zjawisk. Po pierwsze – wiele gatunków zwierząt i roślin jest zagrożonych wymarciem w granicach Europy. Dla przykładu w roku 2002 szacowano, iż blisko połowa (43%) spośród wszystkich gatunków ptaków występujących w Europie jest narażona na wyginięcie na naszym kontynencie. Po drugie – główną przyczyną wymierania gatunków jest utrata ich siedlisk w wyniku działalności ludzkiej. Wyrabując stare lasy, osuszając mokradła, prostując rzeki i rozbudowując miasta, człowiek zabiera wielu gatunkom ich dom, czyli naturalne siedliska ich występowania. Skuteczna ochrona gatunków musi obejmować ochronę tych siedlisk – miejsca występowania i życia gatunków – przed ingerencją człowieka. Oczywiście, nie jesteśmy w stanie ochronić wszystkiego, ale wyłączenie spod najintensywniejszego rozwoju gospodarczego kilkunastu lub nawet 20% powierzchni kraju, co jest wspólnotowym założeniem tworzenia sieci Natura 2000, przy pozostałych 80% pozostawionych dla intensywnego rozwoju gospodarczego wydaje się rozsądnym kompromisem.

Natura 2000 jest podstawową formą obszarowej ochrony przyrody we Wspólnotcie Europejskiej. Tereny chronione w ramach Natura 2000 to miejsca szczególnie licznego występowania najrzadszych, najbardziej zagrożonych wyginięciem gatunków zwierząt i roślin oraz siedlisk na terenie Unii Europejskiej. Jest to więc system ochrony przyrody obszarów ważnych z perspektywy całej Wspólnoty, a nie tylko poszczególnych państw członkowskich. Na tym właśnie polega jedna z podstawowych różnic pomiędzy Natura 2000³ a innymi krajowymi formami obszarowej ochrony przyrody.

Tereny Natura 2000 powinny tworzyć spójną sieć obszarów chronionych pozwalającą na skuteczną ochronę zagrożonych gatunków zwierząt i siedlisk w granicach całej UE. W ramach europejskiej sieci tworzone są dwa rodzaje obszarów Natura 2000: obszary specjalnej ochrony ptaków (OSOP)⁴ oraz specjalne obszary ochrony siedlisk (SOOS)⁵. Pierwszy typ obszarów, tj. OSOP powoływany jest dla ochrony najważniejszych ostoi zagrożonych ptaków. Drugi typ obszarów, tj. SOOS ustanawia się w celu ochrony zagrożonych gatunków roślin, gatunków zwierząt (poza ptakami) oraz siedlisk przyrodniczych. Co ważne, oba typy obszarów mogą się pokrywać i w rzeczywistości obszary wyznaczone dla ochrony ptaków bardzo często są jednocześnie miejscami, gdzie występują i chronione są zagrożone siedliska, ssaki czy ryby. W Polsce obszary Natura 2000 bardzo często pokrywają się również z istniejącymi parkami narodowymi czy parkami krajobrazowymi. Obszary Natura 2000 są więc z reguły tworzone na terenach, które od dawna były chronione prawem krajowym.

Uwarunkowania prawne sieci Natura 2000

Tryb wyznaczania obszarów Natura i zasady ich funkcjonowania ustalone są w Dyrektywie Siedliskowej UE (Dyrektywa 92/43/EWG). Zapisy dotyczące powoływania sieci obszarów ptasich istnieją w Dyrektywie Ptasiej, ale konkretne reguły dotyczące ich funkcjonowania są zawarte również w Dyrektywie Siedliskowej.

Sieć obszarów Natura 2000 (wspomniane wcześniej OSOP i SOOS) ma za zadanie ochronę tych gatunków zwierząt i roślin oraz siedlisk przyrodniczych, które narażone są na wyginięcie lub zanik w granicach Unii Europejskiej. Dokładniej, ochronie polegającej na tworzeniu sieci obszarów Natura 2000 podlegają:

- siedliska przyrodnicze wskazane w art. 1(c) Dyrektywy Siedliskowej i wymienione w aneksie I teże dyrektywy;
- gatunki zwierząt (poza ptakami) i roślin wskazane w art. 1(g) i wymienione w aneksie II Dyrektywy Siedliskowej;
- gatunki ptaków wskazane w art. 4(1) Dyrektywy Ptasiej i wymienione w aneksie I teże dyrektywy;
- gatunki ptaków wskazane w art. 4(2) Dyrektywy Ptasiej (dla których w prawodawstwie wspólnotowym nie utworzono enumeratywnej listy).

Lista typów siedlisk i gatunków zwierząt (poza ptakami) wymagających ochrony w ramach sieci Natura 2000 została przeniesiona do prawa krajowego w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z 16 maja 2005 (Dz.U. 94, poz. 795). Z kolei łączna lista gatunków ptaków wymagających ochrony w ramach sieci Natura 2000, obejmująca zarówno gatunki wskazane w art. 4(1) jak i 4(2) Dyrektywy Ptasiej stanowi załącznik 2 do Rozporządzenia Ministra Środowiska z 21 lipca 2004 (Dz. U. 229, poz. 2313).

Gatunki zwierząt (z wyłączeniem ptaków) i typy siedlisk uznane za szczególnie ważne dla zachowania europejskiego dziedzictwa przyrodniczego są wskazane jako tzw. gatunki (siedliska) priorytetowe. Ich występowanie na danym obszarze oznacza bardziej restrykcyjne podejście do możliwości ewentualnej realizacji przedsięwzięć negatywnie oddziałujących na przyrodę (patrz niżej).

Natura 2000 w Polsce

W Polsce program Natura 2000 oficjalnie jest obecny od 2004 roku, czyli od momentu wstąpienia naszego kraju do Unii Europejskiej. Jednak prace przygotowawcze, polegające głównie na przygotowaniu list obszarów spełniających kryteria Sieci, rozpoczęły się znacznie wcześniej. W 2004 roku uchwalona została, uwzględniająca prawo wspólnotowe w tym zakresie, Ustawa o ochronie przyrody, która wraz

1 „Renewed EU Sustainable Development Strategy”. Council of The European Union note 10117/06.

2 „Halting the loss of biodiversity by 2010 and beyond”. Commission of the European Communities COM(2006) 216 final.

3 Natura 2000 jest obok innych krajowych form ochrony definiowana w Ustawie o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku

4 Nazywane też Obszarami Specjalnej Ochrony (OSO)

5 Nazywane też Specjalnymi Obszarami Ochrony (SOO)

ze stosownymi rozporządzeniami oraz prawodawstwem związanym z ocenami oddziaływania na środowisko, stanowi podstawę dla tworzenia i funkcjonowania sieci Natura 2000 w Polsce. Zgodnie z ustawą minister środowiska wyznacza obszary specjalnej ochrony ptaków a listę tych obszarów przekazuje Komisji Europejskiej, zaś specjalne obszary ochrony siedlisk minister wyznacza po uzgodnieniu z Komisją Europejską.

Proces tworzenia sieci obszarów Natura 2000 w Polsce przebiega od początku z pewnymi trudnościami. Autorzy pierwszej koncepcji sieci w Polsce zakładali, że ostoje zajmą kilkanaście procent powierzchni kraju. Niestety ze względów pozamerytorycznych (głównie politycznych) Rząd przekazał Komisji Europejskiej znacznie okrojoną listę obszarów siedliskowych, również obszarów ptasich zostało wyznaczonych mniej niż planowano. W tej sytuacji, w trosce o przyrodę i prawidłowe wdrażanie prawa Unii Europejskiej, eksperci wraz z organizacjami pozarządowymi przygotowali propozycję uzupełnienia sieci Natura 2000 (tzw. Shadow List).

Lista obszarów Natura 2000 była i jest pod naciskiem Komisji Europejskiej poszerzana o nowe obszary. Do chwili obecnej ustanowiono w drodze rozporządzenia 141 obszarów specjalnej ochrony ptaków oraz 364 specjalne obszary ochrony siedlisk, które zostały już zatwierdzone przez Komisję Europejską jako Obszary Mające Znaczenie dla Wspólnoty. SOOS zajmują ponad 8 % powierzchni lądowej kraju. OSOP zajmują odpowiednio około 14 % (należy w tym miejscu podkreślić, że SOOS i OSOP mogą się pokrywać całkowicie lub częściowo). Oficjalna lista obszarów Natura 2000 w Polsce znajduje się na stronach internetowych Ministerstwa Środowiska.

Ministerstwo Środowiska zasadniczo zakończyło wyznaczenie obszarów specjalnej ochrony ptaków. Trwają dalsze prace nad wyznaczaniem kolejnych obszarów ochrony siedlisk. Do końca bieżącego roku przewiduje się ich zakończenie.

Identyfikacja obszarów Natura 2000

Wyznaczanie obszarów Natura 2000 odbywa się w oparciu o najlepszą istniejącą naukową wiedzę o występowaniu i liczebności zagrożonych gatunków i siedlisk. Inne przesłanki – poza faktem, iż jest to obszar liczego występowania rzadkich gatunków lub siedlisk – nie mają istotnego znaczenia przy wyznaczaniu obszarów Natura 2000. Uwarunkowania ekonomiczne lub społeczne nie mogą więc być argumentem uniemożliwiającym objęcie danego terenu ochroną jako obszar Natura 2000.

Ocena, czy dany teren stanowi miejsce szczególnie liczego występowania zagrożonych gatunków i siedlisk ma charakter ekspercki i w dużej mierze ilościowy. Szczególnie dobrze rozwinięty system kryteriów wyznaczania miejsc o kluczowym znaczeniu dla ochrony ginących gatunków istnieje w przypadku ostoi ptasich (OSOP). OSOP wskazywane są w oparciu o sześć różnych kryteriów, z których wszystkie mają wymierny, ilościowy charakter – np. występowanie na danym terenie przynajmniej 1% populacji biogeograficznej określonego gatunku ptaka czy fakt, że teren stanowi jedno z 10 najważniejszych krajowych lęgów gatunku zagrożonego wymarciem⁶. W przypadku specjalnych obszarów ochrony siedlisk (SOOS) wyznaczenie obszarów odwołuje się do całej gamy kryteriów obejmujących m.in. reprezentatywność, względną powierzchnię, stan zachowania struktury i funkcji (jak to ma miejsce w przypadku siedlisk) oraz liczebność, stan zachowania siedliska (w przypadku gatunków). Dodatkowo branych jest pod uwagę szereg aspektów, warunkujących objęcie ochroną najważniejszych miejsc występowania gatunku lub siedliska w granicach kraju. Miejsca te powinny łącznie podtrzymywać przynajmniej 20-30% populacji gatunku lub obszaru występowania siedliska w Polsce⁷. Proces wyznaczania SOOS

jest dwustopniowy – pierwotne propozycje kraju członkowskiego weryfikowane są później pod kątem zapewnienia odpowiedniej spójności sieci w skali kontynentalnej. Ostateczne wyznaczenie sieci SOOS jest przedmiotem prac panelów eksperckich powoływanych przez Komisję Europejską w ramach tzw. seminariów biogeograficznych⁸.

Jaki jest cel ochrony obszarowej w ramach sieci Natura 2000?

Zasadniczym celem ochrony na obszarach Natura 2000 jest utrzymanie tzw. **korzystnego statusu ochronnego gatunków i siedlisk**, dla ochrony których powołano dany teren. W odniesieniu do siedlisk, korzystny status ochronny (zwany też „właściwym stanem ochrony”⁹) oznacza sytuację, w której spełnione są jednocześnie trzy warunki:

- naturalny zasięg lub powierzchnia nie zmniejsza się w sposób ciągły,
- zachowane są specyficzne struktury i funkcje,
- typowe dla siedliska gatunki mają korzystny status ochronny.

W przypadku gatunków, korzystny status ochronny określa sytuację, gdy:

- liczebność lokalnej populacji gatunku nie zmniejsza się w sposób ciągły,
- zasięg występowania lokalnej populacji gatunku nie zmniejsza się w sposób ciągły,
- istnieje dostatecznie duża powierzchnia siedlisk niezbędnych dla występowania gatunku.

Skuteczna ochrona korzystnego statusu ochronnego siedlisk i gatunków nie jest możliwa bez zachowania kluczowych struktur i procesów, warunkujących funkcjonowanie lokalnych ekosystemów. Te właśnie podstawowe struktury, procesy i zależności składają się na pojęcie tzw. integralności obszaru. Powodzenie długofalowej ochrony siedlisk i gatunków dla ochrony których powołano dany obszar Natura 2000 zależy w pierwszym rzędzie od umiejętności i możliwości utrzymania integralności tego miejsca. Oznacza to, że skuteczna ochrona obszarów Natura 2000 z reguły wymaga czegoś więcej niż tylko, powiedzmy, zaniechanie płoszenia rzadkich zwierząt czy powstrzymanie się od wyrębu starego drzewostanu. Konieczna jest przede wszystkim całościowa ochrona lokalnych ekosystemów.

Na przykład, dla ochrony obszarów Natura 2000 położonych w dolinach dużych nizinnych rzek, zachowanie integralności miejsca wymaga utrzymania między innymi:

- pierwotnego reżimu przepływów obejmującego w szczególności wiosenne zalewy nadrzecznych łąk i pastwisk,
- zachowania naturalnej, urozmaiconej rzeźby terenu,
- utrzymania ekstensywnego wypasu bydła lub ekstensywnego gospodarowania łąkarskiego na użytkach zielonych,
- zachowania naturalnych procesów kształtowania koryta rzeczno-

Podstawowym narzędziem integracji skutecznej ochrony walorów przyrodniczych z koniecznością rozwoju gospodarczego lokalnych społeczności jest plan gospodarowania sporządzany dla każdego obszaru Natura 2000. Ten właśnie plan (w polskim prawodawstwie określony chyba dosyć niefortunnie – planem ochrony) jest pomyślany jako platforma porozumienia wszystkich lokalnych sił odnośnie metod i form realizacji nadrzędnego i priorytetowego zadania, jakim jest ochrona zagrożonych gatunków i siedlisk przy jednoczesnym poszanowaniu potrzeb ekonomicznych. Właściwe organy administracji są zobligowane do podejmowania wszelkich działań – tak prewencyjnych, jak i aktywnych – zmierzających do

6 Patrz: Sidło PO, Błaszowska B & Chylarecki P (red.) 2004. „Ostaje ptaków o randze europejskiej w Polsce”. OTOP, Warszawa.

7 Patrz: Makomaska-Juchiewicz M, Tworek S & Cierlik G 2003. „O kryteriach typowania Specjalnych Obszarów Ochrony”, ss. 41-58 w: Makomaska-Juchiewicz M & Tworek S (red.) „Ekologiczna sieć natura 2000: Problem czy szansa”. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków.

8 Do września 2006 roku Polska wyznaczyła OSOP na 7% a SOOS – na 4% powierzchni lądowej kraju, co lokowało ją na jednym z ostatnich miejsc w UE

9 Takie sformułowanie wykorzystuje Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku

zachowania, a gdy trzeba również odtwarzania, korzystnego statusu ochronnego gatunków i siedlisk dla ochrony których powołano dany obszar Natura 2000. Takie aktywne podejście – ukierunkowane na osiągnięcie docelowego stanu ochrony, przy zachowaniu możliwości zrównoważonego gospodarowania – jest odmienne od filozofii ochrony przyrody, praktykowanej dotychczas w rezerwach czy parkach narodowych.

Rozwój gospodarczy na terenach Natura 2000

Jednym z najczęstszych nieporozumień dotyczących obszarów Natura 2000 jest obiegowa opinia głosząca, że ten rodzaj ochrony obszarowej blokuje możliwości inwestycji budowlanych czy infrastrukturalnych. Nie jest to zgodne z prawdą. Na obszarach Natura 2000 nie powinno się zezwalać na realizację przedsięwzięć znacząco negatywnie oddziałujących na chronione gatunki i siedliska. Oznacza to, że przedsięwzięcia, których realizacja jest obojętna dla przedmiotu ochrony mogą być realizowane. Podobnie mogą być realizowane projekty, które oddziałują niekorzystnie jedynie na gatunki i siedliska, inne niż te, które stanowią przedmiot ochrony w granicach danego obszaru. Wreszcie, istnieją specyficzne okoliczności (opisane niżej), w których można udzielić zgody na realizację inwestycji ewidentnie szkodliwej dla cennej przyrody obszaru „naturowego”.

Kluczem do rozstrzygnięcia, które przedsięwzięcia mogą być realizowane, a które nie – jest **specyficzna procedura oceny oddziaływania na środowisko, opisana w art. 6 Dyrektywy Siedliskowej**. Procedura ta zasadniczo przewiduje, że inwestycje szkodliwe dla przedmiotu ochrony obszarów Natura 2000 **nie mogą być realizowane**. Co ważne, nie ma znaczenia, czy inwestycja jest zlokalizowana w granicach obszaru chronionego, czy poza nim. Jedynym kryterium jest jej wpływ na gatunki i siedliska chronione w obrębie OSOP lub SOOS. I tak na przykład, budowa zapory wodnej nie może być realizowana, jeśli znacząco oddziałuje na warunki bytowania (charakterystykę przepływów) chronionych ptaków i ryb na terenach „naturowych” zlokalizowanych powiedzmy – 100 km w dół biegu rzeki.

Przewidziana dla obszarów Natura 2000 ocena oddziaływania przedsięwzięcia na teren chroniony musi uwzględniać również kumulacyjny charakter wielu oddziaływań. Oznacza to, że negatywny efekt projektu może się ujawniać dopiero, gdy uwzględnimy jego – pozornie niewielkie – oddziaływanie w kontekście innych oddziałujących równolegle projektów. I tak na przykład, dobowy pobór 20 litrów wody z cieków wodnych może nie mieć – sam w sobie – istotnego, negatywnego wpływu na ekosystem strumienia. Jednak, jeśli wziąć pod uwagę, że równocześnie zwiększy się obciążenie cieków dostawami związków azotu z nieoczyszczonych ścieków rozbudowywanej równolegle fermy drobiu – to wynikający z tego wzrost stężeń azotu w wodzie może być katastrofalny dla ekosystemu rzeki.

Jeśli istniejące powszechnie dostępne dane nie pozwalają na jednoznaczne stwierdzenie, iż projekt nie stanowi zagrożenia dla walorów obszaru Natura 2000, należy wykonać pełną ocenę oddziaływania na przedmiot ochrony obszarowej. Ocena ta jednak powinna się koncentrować na możliwych oddziaływaniach inwestycji na korzystny status ochronny gatunków i siedlisk, bez potrzeby analizowania wpływu na elementy środowiska przyrodniczego nie związane z kluczowymi gatunkami i siedliskami. Z drugiej strony, należy jednak zaznaczyć, że prawidłowa ocena wpływu inwestycji na walory ochrony obszarowej *musi* – poza oceną bezpośredniego wpływu na korzystny status ochronny gatunków lub siedlisk – uwzględniać efekty pośrednie. W szczególności konieczne jest uwzględnienie wpływu na kluczowe procesy, struktury i zależności warunkujące długotrwałe istnienie siedlisk na obszarze Natura 2000. Całokształt tych właśnie zależności, kształtujących wygląd i funkcjonowanie obszaru określa się mianem „integralności” obszaru.

Jeśli zasadnicza ocena wykaże, że planowane przedsięwzięcie będzie znacząco niekorzystnie oddziaływać na integralność obszaru Natura 2000, kolejnym etapem procedury jest opracowanie i ocena wpływu alternatywnych metod osiągnięcia celu projektu. Powinny one doprowadzić do wskazania takich modyfikacji zakresu, lokalizacji czy harmonogramu realizacyjnego przedsięwzięcia, który będzie nieszkodliwy dla chronionych gatunków i siedlisk. Jeśli jednak znalezienie alternatywnego i bezpiecznego środowiskowo rozwiązania okazuje się niemożliwe, należy rozważyć, czy przedsięwzięcie nie jest uzasadnione nadrzędnym interesem publicznym.

Kiedy można realizować przedsięwzięcia szkodliwe dla obszarów Natura 2000?

W wyjątkowych okolicznościach organy administracji mają prawo udzielić zgody na realizację przedsięwzięcia znacząco negatywnie oddziałującego na przedmiot ochrony w ramach obszaru Natura 2000. Ma to miejsce, gdy spełnione są *jednocześnie* trzy warunki.

Po pierwsze, projekt musi być uzasadniony nadrzędnym interesem publicznym. Interes ten musi mieć charakter trwały i dotyczyć np. ważnych aspektów bezpieczeństwa publicznego, warunków zdrowotnych lokalnych społeczności itd. Wiele inwestycji kwalifikujących się jako inwestycje celu publicznego w myśl polskiego prawa nie stanowi przedsięwzięć nadrzędnego interesu publicznego w znaczeniu dyrektywy siedliskowej, gdyż ich beneficjentem są często jedynie niewielkie grupy społeczne, a proponowane rozwiązania nie są trwałe.

Po drugie – i najważniejsze – należy wykazać brak możliwości alternatywnych metod osiągnięcia celu przedsięwzięcia. W przypadku budowy drogi ekspresowej, alternatywną metodą realizacji celu może być na przykład budowa drogi po innej trasie (omijającej obszar chroniony), w szerszej skali może to być nawet przerzucenie transportu towarów na kolej. W przypadku budowy elektrowni wodnej na zaporze, alternatywną metodą produkcji energii odnawialnej może być inwestycja wykorzystująca energię słoneczną, energię wiatru, czy wręcz wdrożenie programu efektywniejszego zarządzania popytem na energię. Podkreślenia wymaga fakt, że – inaczej niż w dotychczasowej krajowej tradycji – argumentem na niekorzyść wyboru bezpiecznych dla przyrody rozwiązań alternatywnych nie mogą być ich koszty.

Trzecim warunkiem udzielenia zgody na szkodliwą przyrodniczo inwestycję jest – w sytuacji, gdy na obszarze występują siedliska lub gatunki priorytetowe – zgoda Komisji Europejskiej na jej realizację. Jeśli na terenie objętym wpływem inwestycji nie występują gatunki lub siedliska priorytetowe, warunek ten złągodzony jest do obowiązku poinformowania Komisji Europejskiej o udzieleniu zgody, wraz z dostarczeniem harmonogramu kompensacji przyrodniczej.

Trzeba w tym miejscu podkreślić, że sam fakt, iż inwestycja ma na celu zaspokojenie ważnych potrzeb lokalnych społeczności nie stanowi wystarczającego argumentu na zgodną z prawem realizację przedsięwzięcia. Konieczne jest również wykazanie, że tego celu nie da się osiągnąć inaczej niż tylko poprzez realizację tego właśnie projektu, w takim wymiarze i *w tym akurat miejscu*. Zupełny brak alternatywnych rozwiązań jest sytuacją spotykaną wyjątkowo.

Specyfika ochrony w ramach sieci Natura 2000

Natura 2000 jest wciąż nową formą ochrony przyrody w prawodawstwie polskim. W porównaniu z innymi krajowymi formami obszarowej ochrony (rezerwy, parki narodowe, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu), jej zasadnicza odmiennność daje się podsumować w czterech punktach.

- Zdefiniowany docelowy stan chronionych obiektów.
Natura 2000 zakłada, że celem jest utrzymanie, przy pomocy działań aktywnych i prewencyjnych, korzystnego statusu ochronnego gatunków i siedlisk dla ochrony których powołano dany obszar. Chodzi zatem nie tyle o prowadzenie działań ochronnych, co o skuteczną ochronę.
- Osiąganie docelowego stanu jest usankcjonowane prawnie i podlega społecznej ocenie.
Utrzymanie korzystnego statusu ochronnego siedlisk i gatunków jest prawnym obowiązkiem kompetentnych organów administracji. Nie wywiązywanie się z tego obowiązku może być przedmiotem skargi złożonej przez obywateli lub organizacje pozarządowe do organów sądowych, w ostatecznej instancji również wspólnotowych.
- Istnienie dedykowanych strumieni finansowania wspierających Naturę 2000.
Ochrona przyrody w granicach sieci Natura 2000 stanowi przedmiot wsparcia finansowego UE. Istnieje szereg wspólnotowych narzędzi finansowych, których wykorzystanie jest ograniczone do obszarów Natura 2000, względnie, w których przypadku status obszaru o znaczeniu wspólnotowym stanowi dodatkowy atut ułatwiający uzyskanie dofinansowania lub jego zwiększenie.
- Szansa na integrację ochrony przyrody z rozwojem społeczno-ekonomicznym lokalnych społeczności.
Natura 2000 – dokładnie odwrotnie niż to głoszą obiegowe opinie panujące w Polsce – pozwala chronić przyrodę bez potrzeby znaczących modyfikacji w dotychczasowych sposobach gospodarowania, a także pozwala na uzyskanie dodatkowych funduszy, ukierunkowanych na zrównoważony rozwój lokalnych społeczności. Stwarza to unikatową szansę na pogodzenie interesów ekonomicznych z wymogami ochrony przyrody i rozwój regionu oparty na zyskach ze sprzedaży usług turystycznych i promocji unikatowego produktu jakim jest cenna przyroda.

Skorzystają ludzie i przyroda

Natura 2000 to nie tylko obowiązki, ale i wymierne korzyści. Włączenie danego obszaru do sieci obszarów chronionych, o priorytetowym znaczeniu dla zachowania różnorodności biologicznej Unii Europejskiej, jest swego rodzaju etykietą informującą w kraju i za granicą, o unikatowych walorach przyrodniczych, wokół których programować można rozwój na szczeblu lokalnym. Na bazie walorów przyrodniczych budować można, jak pokazują doświadczenia, „zielony” biznes, głównie związany z usługami turystycznymi. Dodatkowo, istnieje szereg mechanizmów finansowych związanych ze środkami wspólnotowymi, które mogą być uruchomione właśnie dla terenów sieci Natura 2000 – na działania służące czynnej (a nie rezerwatowej) ochronie przyrody – lub w związku z terenami przyrodniczo cennymi, np. rozwój agroturystyki, „zielone” miejsca pracy czy tworzenie produktu lokalnego.

Można znaleźć wiele przykładów wykorzystania funduszy wspólnotowych w sposób innowacyjny i przyjazny środowisku. Na obszarach Natura 2000 realizowane są projekty, m.in. z zakresu promocji i rozwoju odnawialnych źródeł energii, proekologicznej przebudowy obiektów przemysłowych, szkoleń na temat ochrony środowiska, a nawet czynnej ochrony przyrody. Środki wspólnotowe, w zależności programu lub/i działania, dostępne są dla samorządów lokalnych, podmiotów gospodarczych, osób indywidualnych a także organizacji pozarządowych.

Jak już wspomniano wcześniej, obszary Natura 2000 nie mają nic wspólnego z rezerwatami, a obiegowe twierdzenie, że w ich granicach „nie można wbić gwoźdźcia w płot” jest fałszem. Wiele z nich od dawna łączy ochronę przyrody z funkcjonowaniem różnorodnych form turystyki. Przede wszystkim zaś należy podkreślić, że większość z nich posiada tak cenne walory przyrodnicze właśnie *dzięki* zrów-

noważonemu gospodarowaniu z reguły ekstensywnemu, któremu podlegały i podlegają od lat. Rozwój turystyki w danym regionie łączy się ściśle z lokalnymi uwarunkowaniami środowiskowymi. Od lat ośrodkami przyciągającymi turystów są w Polsce, np. parki narodowe. Szukający odpoczynku, także czynnego, ciągną masowo nad Biebrzę, do Puszczy Białowieskiej czy do Parku Narodowego „Ujście Warty”. Tereny te są sztandarowymi krajowymi obszarami Natura 2000, ale na liście polskich obszarów spełniających kryteria OSOP i SOOS są dziesiątki innych, mniej znanych – ale nie mniej atrakcyjnych miejsc. Status obszarów Natura 2000 automatycznie dodaje im rangi – należą przecież do ekskluzywnej puli najcenniejszych przyrodniczo terenów w całej Unii Europejskiej! - i daje szansę, poprzez różnorakie działania na poziomie lokalnym – na zbudowanie lokalnego rozwoju w oparciu właśnie o walory przyrodnicze. Na to ostatnie mamy namacalne dowody już w Polsce.

Podsumowanie

Natura 2000 to wyjątkowa forma ochrony przyrody. Wyjątkowa, bo skuteczna ochrona walorów tej pan-europejskiej sieci obszarów chronionych stanowi niezbędny warunek zachowania dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego całej Unii Europejskiej, przesądzającego o utrzymaniu wysokiej jakości życia wszystkich obywateli UE. Procedury towarzyszące inwestycjom planowanym na obszarach Natura 2000 i w ich otoczeniu mają gwarantować, że walory przyrodnicze tych obszarów nie zostaną zniszczone. Procedury te jednak nie eliminują rozwoju gospodarczego jako takiego, eliminują jedynie rozwój daleki od zrównoważonego użytkowania zasobów naturalnych. Gospodarowanie przyjazne środowisku – rolne, leśne, rybackie, turystyczne itp. – jest nieodłącznie wpisane w ideę Natura 2000. Dlatego też istnieje cały wachlarz możliwości dofinansowania ze środków wspólnotowych zarówno bezpośredniej ochrony tych terenów, jak i działalności wspierającej zachowanie tych walorów lub bazujących na ich trwałym (zrównoważonym) użytkowaniu. Natura 2000 staje się swego rodzaju znakiem towarowym informującym, że lokalna społeczność jest w posiadaniu ogromnego kapitału, który odpowiednio wykorzystany przyniesie korzyści tym i następnym pokoleniom. Natura 2000 powinna więc dodawać skrzydeł samorządom i społecznościom lokalnym. Ograniczenia z nią związane są bowiem bardzo przesadzone, a korzyści w większości jeszcze nieoszacowane, a w najlepszym przypadku niedoceniane. A przecież, jak pokazują liczne przykłady – z kraju i zagranicą – lokalny rozwój można budować na walorach przyrodniczych obszaru, z korzyścią dla ludzi i środowiska, w którym żyją.

Scenariusze zajęć

Zawarte w książce scenariusze są tylko naszą propozycją tego, w jaki sposób można mówić młodzieży o Naturze 2000, zachęcamy do ich modyfikacji i dostosowania do możliwości czasowych, poziomu wiedzy i zaangażowania uczniów.

Do większości scenariuszy powstały karty pracy, które znajdują się na końcu publikacji. Wystarczy je skserować w odpowiedniej liczbie egzemplarzy i rozciąć, o ile tak zaznaczono.

Wszystkie scenariusze wraz z kartami pracy dostępne są w Internecie na stronie projektu: natura2000.zrodla.org

Różne strony ochrony

Cel zajęć: zapoznanie uczniów z systemem ochrony przyrody w Polsce.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wyjaśnia pojęcie „przyroda”,
- omawia znaczenie przyrody dla człowieka,
- wyjaśnia różnice pomiędzy ochroną przyrody a ochroną środowiska,
- wymienia co najmniej sześć form ochrony przyrody występujących w Polsce, potrafi podać ich przykłady,
- rozróżnia obowiązujące w Polsce formy ochrony, wymienia różnice i podobieństwa pomiędzy nimi,
- podaje definicję „europejskiej sieci Natura 2000”,
- analizuje zależności pomiędzy lokalizacją obszarów Natura 2000 i innych obszarów chronionych,
- korzysta z różnych źródeł w celu znalezienia informacji o ochronie przyrody.

Czas trwania: 2 godziny lekcyjne.

Miejsce zajęć: sala lekcyjna.

Pomoce dydaktyczne: fragmenty ustawy o ochronie przyrody (załącznik nr 1 i załącznik nr 2 – jeden egzemplarz załącznika pocięty wg linii), mapa sieci Natura 2000 w Polsce, karty pracy (załącznik nr 4 powielony w liczbie odpowiadającej liczbie grup), papier makułatowy do notatek, duże arkusze papieru, pisaki.

Przebieg zajęć:

Zajęcia rozpocznij od burzy mózgów nt. tego, co oznacza pojęcie „przyroda”. Zapisz hasło „przyroda” na tablicy lub na dużym arkuszu papieru i poproś uczniów o podawanie skojarzeń definiujących to słowo. Przypominamy, że podczas burzy mózgów wymieniamy jak najwięcej pomysłów. Wszystkie pomysły są zapisywane przez wyłonionego wcześniej sekretarza. Podczas ćwiczenia obowiązuje zakaz wyśmiewania i krytykowania pomysłów. Wszystkie propozycje uczniów powinny być zapisane czytelnie w niewielkich odstępach od siebie, tak, aby na tablicy nie powstał zbyt duży chaos. Po wyčerpaniu pomysłów podziel uczniów na 4-5 osobowe grupy, rozdaj kartki papieru i poproś o stworzenie definicji pojęcia przyroda na podstawie zebranych wcześniej pomysłów. Na opracowanie przeznacz nie więcej niż 5 minut, a następnie poproś przedstawicieli grup o zaprezentowanie definicji.

Następnie zaproponuj młodzieży wspólne lub grupowe wykonanie mapy myśli nt. znaczenia przyrody dla człowieka. Na podłodze albo na złaczonych stołach rozłóż papier (dwa skleione ze sobą arkusze A1), na środku w kole zapisz **hasło** „znaczenia przyrody dla człowieka”, rozdaj różnokolorowe pisaki. Omów metodę i przedstaw zasady pracy.

Mapa myśli to taki sposób notowania, który pozwala odwzorować chaotyczny (nielinearny) sposób ludzkiego myślenia. Do narysowania mapy potrzebujemy dużej powierzchni i kolorowych pisaków, oprócz zapisanych słów powinniśmy używać rysunków, symboli, kolorów. Zawsze w centralnej części mapy w formie rysunku lub dużego wyraźnego napisu umieszczamy problem, tytuł, coś nad czym pracujemy. Od niego odchodzą najważniejsze skojarzenia, które dalej rozgałęziają się na coraz bardziej drobne i szczegółowe. Mapa powinna mieć promienistą strukturę z licznymi rozgałęzieniami.

Zawróć uwagę na to, aby uczniowie oprócz wartości użytkowych uwzględnili także aspekty etyczne, estetyczne, naukowe. Po zakończeniu poproś uczniów o podsumowanie wspólnej pracy i odpowiedź na pytanie czy i dlaczego należy chronić przyrodę?

Zastanówcie się wspólnie, co zagraża przyrodzie i w jaki sposób można tym zagrożeniom zapobiec. Tak pokieruj rozmową, aby uczniowie dostrzegli różnicę między ochroną środowiska a ochroną przyrody. Wyjaśnij, czym różnią się te dwa pojęcia

Ochrona środowiska - całokształt działań (także zaniechanie działań) mających na celu właściwe wykorzystanie oraz odnawianie zasobów i składników środowiska naturalnego, zarówno jego składników abiotycznych, jak i żywych. Sposoby ochrony środowiska: racjonalne kształtowanie środowiska i gospodarowanie zasobami środowiska zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, przeciwdziałanie zanieczyszczeniom, utrzymywanie i przywracanie elementów przyrodniczych do stanu właściwego.

[źródło: http://pl.wikipedia.org/wiki/Ochrona_środowiska]

Obowiązek ochrony środowiska reguluje ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 roku Prawo ochrony środowiska (Dz.U.Nr 62 poz.627 z późniejszymi zmianami).

Ochrona przyrody - ogół działań zmierzających do zachowania w niezmienionym lub optymalnym stanie przyrody żywej i nieożywionej, a także krajobrazu. Głównym celem ochrony przyrody jest utrzymanie stabilności ekosystemów i procesów ekologicznych oraz zachowanie różnorodności biologicznej.

[źródło: http://pl.wikipedia.org/wiki/Ochrona_przyrody].

Cele, zasady i formy ochrony przyrody reguluje ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz.U.Nr Nr 92 poz. 880 z późniejszymi zmianami).

Poproś jednego z uczniów o głośne odczytanie fragmentu ustawy o ochronie przyrody (art. 2 i 3) lub rozdaj powielony fragment uczniom do indywidualnego zapoznania się z tekstem (załącznik nr 1). Poproś, aby uczniowie własnymi słowami określili cele ochrony przyrody, a także jakie składniki przyrody ustawodawca chce chronić.

Podziel uczniów na 7 grup, każda grupa powinna zajmować osobny stolik. Rozdaj grupom kartki i poproś, aby wymienili znane im formy ochrony przyrody. Ćwiczenie to możesz zorganizować w formie konkursu, w którym najlepsza grupa zostanie nagrodzona (np. plusami w dzienniku), aby utrudnić konkurencję możesz poprosić, aby uczniowie podali po jednym przykładzie do każdej wymienionej formy ochrony. Na zadanie przeznacz 3-5 minut, a następnie poproś o odłożenie długopisów i odczytanie przez przedstawicieli prac grup, wyłoś zwycięzców. Zapisz wymienione przez uczniów formy ochrony przyrody na tablicy. Poproś wybranego ucznia o odczytanie Art. 6. ust. 1 ustawy o ochronie przyrody, w którym wymienione są wszystkie ustanowione formy ochrony przyrody. Uzupełnij listę form na tablicy. Zapytaj czy uczniowie słyszeli o tych formach, czy potrafią wymienić przykłady takich form?

Formami ochrony przyrody są:

- 1) parki narodowe;
- 2) rezerваты przyrody;
- 3) parki krajobrazowe;
- 4) obszary chronionego krajobrazu;
- 5) obszary Natura 2000;
- 6) pomniki przyrody;
- 7) stanowiska dokumentacyjne;
- 8) użytki ekologiczne;
- 9) zespoły przyrodniczo-krajobrazowe;
- 10) ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

Rozdaj grupom fragmenty Ustawy o Ochronie Przyrody (załącznik nr 2). Zadaniem grup będzie zapoznanie się z opisanymi formami ochrony, a następnie omówienie ich własnymi słowami całej klasie. Dla ułatwienia prezentacji poproś, aby uczniowie sporządzili krótkie notatki nt. każdej z opisanych form. Tak pokieruj prezentacjami, aby Natura 2000 omówiona została jako ostatnia.

Zapisz na tablicy definicję „Natura 2000 to europejski system obszarów chronionych, w skład którego wchodzi obszary specjalnej ochrony ptaków oraz specjalne obszary ochrony siedlisk”. Poproś o przepisanie definicji do zeszytów.

Zapoznaj uczniów z mapą „Natura 2000 i inne formy ochrony przyrody w Polsce”. Poproś uczniów o przeanalizowanie zależności pomiędzy rozmieszczeniem obszarów Natura 2000 a innych obszarów chronionych. Poproś przedstawiciela grupy omawiającej Naturę 2000 o odczytanie art. 25 ust. 2 ustawy tj.

„Obszar Natura 2000 może obejmować część lub całość obszarów i obiektów objętych formami ochrony przyrody” oraz art. 36 ust. 1. „Na obszarach Natura 2000, z zastrzeżeniem ust. 2, nie podlega ograniczeniu działalność związana z utrzymaniem urządzeń i obiektów służących bezpieczeństwu przeciwpowodziowemu oraz działalność gospodarcza, rolna, leśna, łowiecka i rybacka, a także amatorski połów ryb, jeżeli nie zagrażają one zachowaniu siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk roślin lub zwierząt ani nie wpływają w sposób istotny negatywnie na gatunki roślin i zwierząt, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000.” oraz ust. 2. „Prowadzenie działalności, o której mowa w ust. 1, na obszarach Natura 2000 wchodzących w skład parków narodowych i rezerwatów przyrody, jest dozwolone wyłącznie w zakresie, w jakim nie narusza to zakazów obowiązujących na tych obszarach”.

Poproś uczniów, aby własnymi słowami powiedzieli, co to oznacza.

Zwróć uwagę uczniów na to, że na mapie pojawiają się dodatkowe obszary chronione takie jak Rezerваты Biosfery, Obszary Ramsar, obszary odznaczone Dyplomem Europy i obszary oznaczone jako Światowe Dziedzictwo UNESCO. Przedstaw pokrótce informacje o nich (informacje na ten temat w załączniku nr 4). Porozmawiaj z młodzieżą na ile obszary te oraz obszar sieci Natura 2000 pokrywają się z innymi formami ochrony przyrody? Poproś, aby uczniowie zastanowili się dlaczego obszary te pokrywają się? Uzupełnij wypowiedzi uczniów.

Krajowy system obszarów chronionych i projektowana w Polsce sieć Natura 2000 pokrywają się tylko w pewnym stopniu, ponieważ różne są cele ich tworzenia.

Krajowe formy ochrony obejmują najcenniejsze fragmenty naszej przyrody, dodatkowo posiadają solidną dokumentację przyrodniczą, a często też plany ochrony – dlatego od nich rozpoczęto prace nad Naturą 2000. Gdyby istniejący w kraju system obszarów chronionych zabezpieczał w wystarczającym stopniu siedliska i gatunki wymagające ochrony zgodnie z Dyrektywami Siedliskową i Ptasią, desygnowanie dodatkowych obszarów nie miałoby uzasadnienia.

Z drugiej strony niemożliwe byłoby wyznaczenie elementów sieci jedynie spośród obiektów już chronionych w Polsce, które ponadto zostały utworzone w celu ochrony wartości przyrodniczych, istotnych z punktu widzenia naszego kraju, podczas gdy obszary Natura 2000 powoływane są dla zabezpieczenia rodzajów siedlisk przyrodniczych i gatunków, uznanych za zagrożone i rzadkie w skali Europy.

Nieobjęcie parków krajobrazowych czy rezerwatów systemem Natura 2000 w żaden sposób nie obniża ich znaczenia dla ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej w skali kraju – niektóre siedliska czy gatunki uznawane za rzadkie i zagrożone w skali kraju mogą nie być zagrożone w innych państwach Europy, co nie oznacza jednak, że w Polsce nie należy ich chronić. Ponadto wiele polskich form ochrony zostało utworzonych dla zachowania elementów przyrody nieożywionej czy różnorodności krajobrazowej, które nie są chronione w ramach sieci Natura 2000.

Na zakończenie zajęć podziel uczniów na 2-3 osobowe zespoły i rozdaj im karty pracy (załącznik nr 3) do wypełnienia w ramach pracy domowej. Na następnej lekcji omów z uczniami sposób wykonania zadań.

Cel zajęć: zapoznanie uczniów z walorami przyrodniczymi regionu, w którym żyją oraz z europejską siecią ochrony przyrody NATURA 2000

Cele operacyjne. Uczeń:

- wymienia obowiązujące w Polsce formy ochrony przyrody,
- definiuje, czym jest europejska sieć Natura 2000,
- wylicza najważniejsze cele tworzenia sieci Natura 2000,
- podaje rodzaje obszarów Natura 2000 wchodzących w skład sieci,
- identyfikuje walory przyrodnicze występujące w jego okolicy,
- poszerza zainteresowania przyrodą,
- korzysta z różnych źródeł w celu znalezienia informacji o ochronie przyrody.

Czas trwania: 1 godzina lekcyjna + praca domowa.

Miejsce zajęć: sala lekcyjna.

Pomoce dydaktyczne: mapa sieci Natura 2000 w Polsce, mapa przyrodnicza Polski, przykładowe standardowe formularze danych dotyczące obszaru Natura 2000 (inne dla każdej z grup), lista obszarów Natura 2000 występujących w okolicy szkoły (w powiecie bądź województwie).

Przebieg zajęć:

Zajęcia rozpocznij od sprawdzenia i utrwalenia wiedzy uczniów nt. form ochrony przyrody. Zwróć uwagę na cele powoływania różnych form i zasady ich dotyczące (informacje nt. temat znajdują się w scenariuszu „Różne strony ochrony”).

Poinformuj uczniów, że dzisiejsza lekcja poświęcona będzie jednej z wymienionych form ochrony przyrody, tj. europejskiej sieci Natura 2000. Poproś, aby uczniowie przypomnieli co wiedzą na jej temat.

Przedstaw w formie pogadanki najważniejsze informacje dotyczące sieci Natura 2000. Możesz także kilka dni wcześniej porosić chętnych uczniów o przygotowanie kilkuminutowego referatu/prezentacji na ten temat. Poproś, by podczas twojego wykładu (lub referatu ucznia) młodzież postarała się jak najwięcej zapamiętać lub zanotować najważniejsze informacje.

Natura 2000 to europejski system ochrony siedlisk i gatunków roślin i zwierząt mających znaczenie dla ochrony bioróżnorodności. Celem sieci jest powstrzymanie wymierania gatunków zwierząt i roślin na obszarze Unii Europejskiej oraz ochrona pełnego spektrum różnorodności biologicznej.

Wprowadzana jest w państwach członkowskich i akcesyjnych UE. Polska włączyła się do sieci Natura 2000 w maju 2004, wraz z wejściem do Unii Europejskiej. Dokumenty będące podstawą tworzenia sieci to tzw. Dyrektywa Ptasia i Dyrektywa Siedliskowa. Na ich podstawie tworzone są Obszary Specjalnej Ochrony Ptaków i Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk i Gatunków (innych niż ptaki). Na obszarze Natura 2000 chronione są nie wszystkie gatunki i siedliska, ale jedynie te, dla których obszar został powołany.

Użytkowanie gospodarcze obszarów Natura 2000 jest możliwe, nie może jednak powodować pogorszenia stanu siedlisk i gatunków, dla ochrony których zostały powołane (por. informacje w scenariuszu pt. „Drogi do porozumienia”, str. 13-14). Sposoby gospodarowania muszą być jednak dostosowane do wrażliwości siedlisk i gatunków (konieczność eliminacji zagrożeń).

Korzyści związane z istnieniem obszaru Natura 2000 to np.: zachowanie bioróżnorodności, czystsze środowisko, promocja regionu (np. chroniony, rzadki gatunek może być wykorzystywany jako marka promująca lokalne produkty), możliwość rozwoju turystyki przyrodniczej

(agroturystyki), produkcji ekologicznej, możliwość skorzystania z dopłat za prowadzenie określonych zabiegów rolniczych (np. z programów rolnośrodowiskowych), zwiększenie przywiązania do swojego regionu.

Zapytaj uczniów czy wiedzą, czy w okolicy szkoły (w powiecie, województwie) znajdują się obszary Natura 2000 oraz inne formy ochrony? Poproś, aby wymienili znane im tereny objęte ochroną. Następnie przedstaw uczniom mapę sieci Natura 2000 i poproś o odszukanie wszystkich obszarów sieci Natura 2000 na terenie zamieszkiwanej przez nich gminy, powiatu czy województwa. Jak wiele jest takich obszarów? Jakie inne formy ochrony występują w rejonie? Jaka jest ich lokalizacja względem obszarów Natura 2000 (Uwaga: podczas zajęć „Różne strony ochrony” uczniowie otrzymali informacje dotyczące pokrywania się obszarów Natura 2000 z innymi formami ochrony, jeśli więc uczestniczyli w tych zajęciach – sprawdź, co zapamiętali. Jeśli nie – krótko przedyskutuj z nimi tę kwestię, zapoznaj się z informacjami dostępnymi w scenariuszu „Różne strony ochrony”).

Poproś uczniów, aby opowiedzieli o miejscach, które znają, poproś, aby odwołali się do osobistych doświadczeń (może byli tam na wycieczce szkolnej lub z rodzicami). Zapytaj o walory tych miejsc.

Następnie zapytaj czy uczniowie uważają, że w ich rejonie są wartościowe przyrodniczo, ale niechronione miejsca? By odpowiedzieć na to pytanie mogą znów spojrzeć na mapę oraz wykorzystać posiadaną wiedzę.

Podziel uczniów na 3-4 osobowe grupy i rozdaj im przykładowe standardowe formularze danych (ang. SDF = standard data form) dla obszaru Natura 2000 (formularze znajdziesz na stronie <http://natura2000.mos.gov.pl>). Uwaga: zwróć uwagę, by przykładowy formularz nie dotyczył obszaru, który znajduje się w najbliższej okolicy (te obszary zostaną wykorzystane w zadaniu domowym).

Poproś, by grupy przeanalizowały formularze i postarały się znaleźć następujące informacje: nazwa, typ obszaru, jego powierzchnia i region, w którym się znajduje (pkt. 1.1, 1.7, 2.2, 2.5), typy siedlisk i gatunki (pkt. 3.1, 3.2, 3.3), wartość przyrodnicza i znaczenie (4.2), zagrożenia (4.3) i status ochrony (4.4) oraz zlokalizowały dany obszar na mapie Natura 2000.

Na zadanie przeznacz ok. 10 minut, a następnie poproś przedstawicieli grup o krótkie zaprezentowanie wylosowanego obszaru.

Na zakończenie ponownie podziel uczniów na grupy, albo poproś by samodzielnie dobrali się w 3-4 osobowe zespoły, a następnie rozłóż wśród nich po jednym z występujących w okolicy obszarów Natura 2000. Zadaniem uczniów w ramach pracy domowej będzie przygotowanie posteru nt. wylosowanego obszaru i jego walorów przyrodniczych.

W celu przygotowania pracy konieczne będzie odnalezienie standardowego formularza danych na stronie internetowej Ministerstwa Środowiska (<http://natura2000.mos.gov.pl>) a także innych informacji nt. obszaru. Zwróć uczniom uwagę, że plakaty powinny być syntetyczne (nie prezentować zbyt wielkiej ilości tekstu) i oryginalne w formie, zaproponuj wykorzystanie zdjęć i ilustracji przedstawiających gatunki i siedliska, fragmentów map, artykułów prasowych. Poproś uczniów o wyłonienie lidera zespołu oraz podzielenie się pracą wewnątrz grupy, wyznacz termin konsultacji treści posteru oraz termin oddania prac.

Po oddaniu prac omów je z uczniami. Zaproponuj im zorganizowanie wystawy połączonej ze szkolną sesją nt. obszarów Natura 2000 w naszej okolicy. Uczniowie mogą stać się przewodnikami po wystawie, prelegentami podczas sesji, na którą zaprosić można uczniów innych klas i rodziców.

Wszystko, czego nie wiecie o Naturze 2000

Cel zajęć: przeprowadzenie przez uczniów badania dotyczącego rozpoznawalności sieci Natura 2000 przez mieszkańców ich rejonu.

Cele operacyjne. Uczeń:

- utrwała wiedzę nt. Natury 2000,
- analizuje tekst źródłowy, odnosi się do zawartych w nim informacji,
- poznaje cechy badania ankietowego, wymienia podstawowe zasady prowadzenia badania,
- zna znaczenie pojęć: ankieta, kwestionariusz, respondent, ankieter, sondaż, metryczka,
- przeprowadza badanie ankietowe wśród społeczności lokalnej nt. wiedzy o Naturze 2000,
- bierze odpowiedzialność za przeprowadzenie obiektywnych badań,
- analizuje, interpretuje i prezentuje zebrane dane.

Czas trwania: 2 razy 1 godzina lekcyjna w odstępie co najmniej tygodniowym (jedna na zajęcia wprowadzające i jedna na zanalizowanie uzyskanych w ankietach informacji).

Miejsce zajęć: sala lekcyjna.

Pomoce dydaktyczne: powielony załącznik nr 1 w ilości odpowiadającej ilości grup, duży arkusz papieru i mazaki lub tablica i kolorowa kreda, powielone ankietki (załącznik nr 2).

Przebieg lekcji 1. Przygotowanie do badania

Zajęcia rozpocznij od sprawdzenia i utrwalenia wiedzy uczniów nt. europejskiej sieci Natura 2000 (czy jest sieć Natura 2000, które państwa obowiązują, w jakim celu tworzone są obszary Natura 2000, czy obszary Natura 2000 można użytkować oraz na jakich zasadach).

Zapytaj, czy uczniowie słyszeli o Naturze 2000 w radiu, telewizji, czytali w prasie lub w internecie. Jeśli tak, zapytaj w jakim kontekście były to informacje, czy pojawiły się jako promocja lub krytyka sieci Natura 2000, może w sytuacji konfliktowej? Zapytaj czy uczniowie słyszeli rozmowy dorosłych z ich otoczenia nt. Natury 2000. Przypomnij uczniom, że Natura 2000 ma już siedemnaście lat (jako narodziny sieci przyjmuje się datę 21 maja 1992 roku kiedy to została przyjęta tzw. Dyrektywa Siedliskowa), ale w Polsce Natura 2000 obecna jest dopiero od 1 maja 2004 roku, tj. od dnia wstąpienia Polski do Unii Europejskiej.

Zapytaj uczniów, jak sądzą, czy Polacy zdążyli już przez ten czas dowiedzieć się czym jest Natura 2000, po co została powołana i jakie daje możliwości?

Podziel uczniów na 4-5 osobowe grupy i rozdaj im powielony załącznik nr 1. Poproś o zapoznanie się z tekstem i przedyskutowanie odpowiedzi na znajdujące się pod nim pytania, a także o notowanie pojawiających się w trakcie czytania wątpliwości i pytań. Na zadanie przeznacz ok. 10 minut, na bieżąco monitoruj przebieg prac. Po zakończeniu poproś o przedstawienie wyników oraz pytań i wątpliwości uczniów, które następnie postarajcie się wspólnie wyjaśnić.

Zaproponuj uczniom, żeby przeprowadzili badanie ankietowe wśród mieszkańców swojej miejscowości nt. wiedzy o sieci Natura 2000.

Wyjaśnij uczniom, że badanie ankietowe jest jedną z naukowych metod badawczych. Podaj przykłady danych zbieranych za pomocą ankiet (np. sondaże wyborcze, ankietki dotyczące preferencji różnych produktów czy sposobów spędzania czasu, możesz przynieść wycinki z gazet przedstawiające wyniki badań ankietowych).

Przeprowadź burzę mózgów nt. zasad prowadzenia badania ankietowego. Poproś uczniów, aby zastanowili się w jaki sposób powinna być skonstruowana ankieta, jakimi cechami powinien charakteryzować się ankieter, w jaki sposób powinna odbywać się analiza ankiet

(np. unikać pytań wieloznacznych i niejasnych sformułowań; ankieta nie może być zbyt długa, aby nie zniechęcać respondentów; należy przechodzić od pytań bardzo ogólnych do pytań bardzo szczegółowych; ważny jest układ ankietki, nie może być zbyt ciasna, chaotyczna czy nieczytelna; ankieter powinien mówić przyjaznym głosem i dość głośno i wyraźnie; ankieter powinien przeprowadzać wywiad sprawnie i szybko). Po zakończeniu fazy generowania pomysłów, poproś uczniów o usestymatyzowanie ich. Podsumujcie zasady:

- dobór próby (osób ankietowanych) powinien być losowy (o ile nie zamierzamy ankietować konkretnej grupy);
- w zależności od przyjętej formuły albo uczniowie odczytują pytania osobom ankietowanym i zaznaczają odpowiedzi na arkuszach, albo przekazują ankietę do wypełnienia respondentom;
- podczas zadawania pytań ankieterzy (uczniowie) powinni być bezstronni, ich zachowanie czy ton głosu nie powinien sugerować odpowiedzi;
- podczas zadawania pytań należy zachować spokój, by ankietowany mógł skupić się na ich treści;
- ankieter powinien być uprzejmy, sympatyczny i uśmiechnięty, by nie wzbudzać niechęci osoby ankietowanej;
- jeśli ankieta będzie wypełniana przez respondenta powinna rozpocząć się instrukcją, w której podany będzie cel i przedmiot badań oraz informacje nt. tego w jaki sposób należy wypełniać ankietę, jeśli pytania zadawać będzie ankieter powinien przedstawić siebie, cel i przedmiot badania, określić czas jej trwania (wyjaśnij czym kwestionariusz różni się od ankietki).

Uświadom uczniom, że będą przeprowadzali projekt badawczy i to od nich zależy, jaka będzie jakość uzyskanych informacji. Oprócz przeprowadzenia ankiet zadaniem uczniów będzie także ich przeanalizowanie i zinterpretowanie uzyskanych danych. Możecie wspólnie opracować własny wzór ankietki albo skorzystać z ankietki zamieszczonej w załączniku nr 2.

Poproś uczniów, by podzielili się na 2-3 osobowe zespoły. W ramach pracy domowej każda grupa przeprowadza ankietę z minimum dziesięcioma osobami. Wyznacz termin zakończenia badania i oddania wypełnionych ankiet. Poproś, aby uczniowie zliczyli odpowiedzi na poszczególne pytania na zebranych przez siebie ankietach. Możesz zobowiązać grupy do przeprowadzenia ankiet z przedstawicielami konkretnych zawodów (np. pracownikami urzędu gminy lub starostwa powiatowego, leśnikami, rolnikami itd.).

Przebieg lekcji 2 - Analiza danych zabranych za pomocą ankiet

Zajęcia rozpocznij od zapytania o wrażenia z przeprowadzonych badań, zapytaj o reakcje respondentów, pozwól uczniom opowiedzieć o swoich doświadczeniach, być może uczniowie doświadczyli czegoś ciekawego, spotkali interesujących ludzi, dotarli do ciekawych informacji.

Na tablicy lub dużym arkuszu papieru narysuj tabelę, w której zapisywać będziesz wyniki ankietki (tabelę możesz przygotować przed lekcją, tak aby nie marnować czasu w czasie zajęć). Jeśli wcześniej ustaliłeś z uczniami przeprowadzenie ankiet wśród konkretnych grup (wiekowych, zawodowych) uwzględnij ten czynnik. Poproś przedstawicieli grup o przedyktowanie zbiorczych wyników ankiet i zapisz liczbę poszczególnych odpowiedzi udzielonych na zadane pytania.

Jak odpowiadali respondenci? Ile było odpowiedzi poprawnych, a ile błędnych w poszczególnych pytaniach (poproś uczniów o obliczenie udziału procentowego odpowiedzi poprawnych dla każdego pytania oddzielnie). Czy znajomość sieci Natura 2000 była zróżnicowana w poszczególnych grupach zawodowych, wiekowych? W której grupie jest najwyższa, a w której najniższa?

Stosując metodę metaplanu przedyskutuj z uczniami zebrane wyniki. Możesz podzielić uczniów na 5-6 osobowe grupy, które we własnym gronie przygotowują metaplan lub zrobić to wspólnie na forum klasy. Wyjaśnij na czym polega metoda metaplanu (informacje znajdziesz w załączniku nr 3). Na arkuszu zapisz dużymi literami temat dyskusji np.: „Co wiadomo o Naturze 2000?”. Omów z uczniami następujące kwestie: „jak jest?”, „jak powinno być?”, „dlaczego nie jest tak, jak być powinno?”. Wybierz sekretarza, który będzie zapisywał odpowiedzi i pomysły. Następnie podziel uczniów na 5-6 osobowe zespoły, które zastanowią się nad pytaniem: „co można zrobić, by poprawić sytuację?”. Na to zadanie daj uczniom kilka minut, następnie przedstawiciele grup przedstawiają pomysły – najciekawsze z nich notują na kartkach, które następnie po prezentacji poszczególnych grup przykleicie w miejscu „wnioski” na arkuszu z metaplanem. Jeśli uczniowie od początku przygotowują metaplan podzieleni na grupy, poproś o wypełnienie całego schematu metaplanu, a po zakończeniu o prezentację prac.

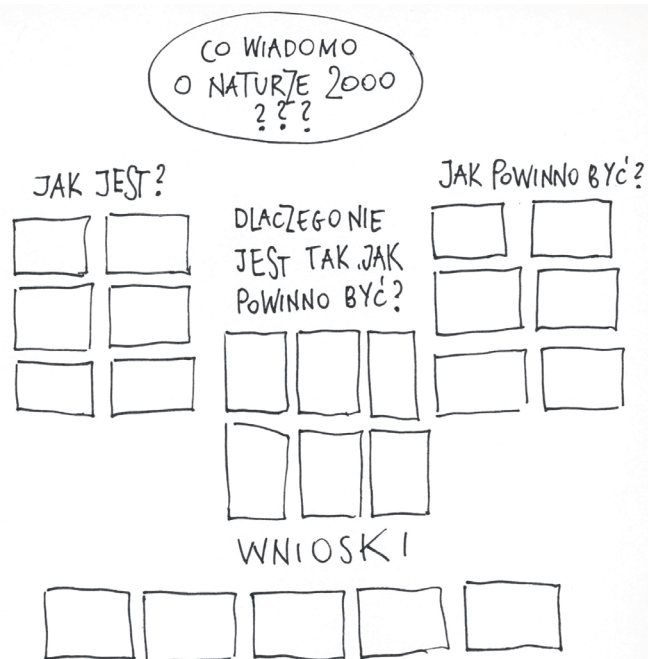
Metaplan to graficzny, skrócony opis przeprowadzonej na dany temat dyskusji. Dzięki tej metodzie uczniowie mogą się skupić na rozważeniu trudnej sytuacji i na znalezieniu rozwiązania konfliktu (nie zawsze jednak rozwiązanie zostanie znalezione). Metaplan katalizuje rozwój umiejętności analizowania problemów, poszukiwania przyczyn, przewidywania skutków i formułowania wniosków.

Do przygotowania metaplanu potrzebne są: duży arkusz papieru, kolorowe kartki w różnych kształtach lub kolorach, pisaki, taśma klejąca, albo: tablica i kolorowe mazaki lub kolorowa kreda.

Plakat musi być podzielony na obszary, na których znajdują się pomysły, informacje, hasła opisujące sytuację zastaną („jak jest”), stan pożądany („jak powinno być”), metody i sposoby osiągnięcia pożądanego stanu oraz wnioski z dyskusji, na górze plakatu znajduje się temat dyskusji.

Opracowanie metaplanu rozpocząć należy od sformułowania tematu dyskusji (hasło – problem, konflikt). Zapisz je dużymi literami na kartce i przyklej na arkuszu (lub zapisz na tablicy). Następnie uczniowie podają, opisują na kartkach i przyklejają na arkuszu (lub zapisują na tablicy) przyczyny zastanej sytuacji („jak jest”), sytuację pożądaną („jak powinno być”) oraz powody, dla których nie jest tak, jak być powinno. Na koniec wyciągają wnioski z dyskusji.

Przykładowy schemat metaplanu zamieszczony jest poniżej:

Zaproponuj uczniom, aby wyniki i wnioski uzyskane podczas analizy wyników badania przedstawili w formie artykułu opublikowanego w gazetce szkolnej lub w gazecie regionalnej, młodzież może także opracować wyniki w formie graficznej (wykresy uwzględniające całość badania jak i różne grupy wiekowe, zawodowe, płeć, wykształcenie itp.), prezentacji multimedialnej zamieszczonej na stronie internetowej szkoły. Jeśli zajęcia przeprowadzone były przez uczniów z różnych klas, zbierz międzyklasowy zespół, który zajmie się przygotowaniem raportu z badań. Omów ten pomysł z uczniami i wyznacz terminy.

Drogi do porozumienia

Cel zajęć: Zapoznanie uczniów z zasadami gospodarowania i użytkowania obszarów chronionych Natura 2000.

Cele operacyjne. Uczni:

- definiuje sieć obszarów chronionych Natura 2000,
- wymienia cele tworzenia sieci Natura 2000,
- omawia zasady gospodarowania i użytkowania obszarów Natura 2000,
- wyjaśnia dlaczego dochodzi do sytuacji konfliktowych pomiędzy celami gospodarczymi a priorytetami ochrony przyrody,
- opisuje odpowiedzialność Polski za stan obszarów Natura 2000,
- rozróżnia racje różnych stron sporu,
- wyraża swoją opinię podczas konfrontacji z oponentem,
- kreatywnie poszukuje rozwiązań sytuacji konfliktowych.

Czas trwania: 1 godzina lekcyjna.

Miejsce zajęć: sala lekcyjna z krzesłami ustawionymi w okrąg.

Pomoce dydaktyczne: powielone w odpowiedniej ilości karty pracy (załącznik 1, 2, 3, 4).

Przebieg zajęć:

Zajęcia rozpocznij od sprawdzenia i utrwalenia wiedzy uczniów nt. europejskiej sieci Natura 2000 (czym jest sieć Natura 2000, które państwa obowiązuje, odpowiedzialność Polski za stan zachowania siedlisk i gatunków wynikająca z przystąpienia do Unii Europejskiej, w jakim celu tworzone są obszary Natura 2000, czy obszary Natura 2000 można użytkować oraz na jakich zasadach).

Wyjaśnij uczniom zasady gospodarowania i prowadzenia inwestycji na terenie obszarów Natura 2000 oraz poza nimi, za to w sytuacji gdy działania mogą mieć wpływ na taki obszar. Wyjaśnij czym jest kompensacja przyrodnicza.

Zgodnie z przepisami prawa działalność gospodarcza, rolna, leśna, łowiecka i rybacka (w tym wędkowanie) nie podlega ograniczeniom na obszarach Natura 2000, pod warunkiem, że nie wpływa negatywnie na cele ochrony tych obszarów, tzn. nie powoduje pogorszenia stanu siedlisk ani stanu gatunków roślin i zwierząt, dla ochrony których został powołany obszar Natura 2000. Działalność taka nie powinna

powodować także pogorszenia spójności obszaru ani jego powiązań z innymi obszarami. Należy przy tym zaznaczyć, że zasada ta dotyczy nie tylko już istniejących obszarów Natura 2000, ale także obszarów planowanych. W niektórych wypadkach prowadzenie wymienionych powyżej rodzajów działalności może wymagać dostosowania do wymogów ochrony obszaru Natura 2000. W sytuacjach takich utracone dochody wynikające z wprowadzonych ograniczeń rekompensowane są właścicielowi terenu. Ponadto, za wykonywanie określonych zabiegów wypłacane jest wynagrodzenie, możliwe jest także uzyskanie dopłat za prowadzenie właściwych praktyk, np. w ramach programów rolnośrodowiskowych.

Sytuacja wygląda jednak nieco inaczej, jeśli negatywne oddziaływanie mogłoby wystąpić na obszarze Natura 2000, na którym występują siedliska lub gatunki o znaczeniu priorytetowym. W takiej sytuacji, jeśli nie istnieją rozwiązania alternatywne, wykonanie przedsięwzięcia jest możliwe jedynie ze względów związanych ze zdrowiem ludzkim, bezpieczeństwem publicznym lub z uwagi na spodziewane korzystne skutki o podstawowym znaczeniu dla ochrony środowiska. Realizację takiego przedsięwzięcia można podjąć jednak dopiero po uzyskaniu pozytywnej opinii Komisji Europejskiej.

Realizacja inwestycji, które mogą mieć ujemny wpływ na obszar Natura 2000, musi zostać poprzedzona sporządzeniem oceny oddziaływania na ten obszar. Na jego podstawie odpowiedni organ wyda decyzję dotyczącą możliwości realizacji planowanych działań. Jeśli wykazane zostanie prawdopodobieństwo negatywnego oddziaływania na obszar Natura 2000, zaproponowane powinny zostać metody zapobiegania, ograniczania oraz alternatywne warianty przeprowadzenia inwestycji. Jeżeli realizacja inwestycji pozostaje w konflikcie z celami ochrony obszaru Natura 2000, ale istnieje nadrzędny interes publiczny oraz nie ma rozwiązań alternatywnych, zgoda na tę inwestycję może zostać wydana, pod warunkiem wykonania niezbędnej kompensacji przyrodniczej.

Według przepisów Prawa Ochrony Środowiska **kompensacja przyrodnicza** to działania prowadzące do przywrócenia równowagi przyrodniczej na danym terenie, wyrównania szkód dokonanych w środowisku i zachowania walorów krajobrazowych (są to np. roboty budowlane, roboty ziemne, rekultywacja gleby, zalesianie, zadrzewianie, tworzenie skupień roślinności). Można ją przeprowadzić w różny sposób, np. poprzez objęcie ochroną innego terenu, na którym występują te same siedliska lub gatunki, odtworzenie zniszczonych siedlisk, tworzenie nowych siedlisk w nowych miejscach, powiększenie zasięgu siedlisk istniejących, polepszanie stanu innych siedlisk. Kompensacja musi być podjęta w tej samej jednostce geoprzestrzennej, w której ujawnią się negatywne oddziaływania, dzięki czemu geograficzna spójność sieci nie zostanie zagrożona.

Kompensacja przyrodnicza zawsze powinna być poprzedzona dokładną analizą wszystkich możliwych wariantów wykonania przedsięwzięcia i wybraniem spośród nich rozwiązania najbardziej korzystnego dla środowiska, a także określeniem działań minimalizujących negatywny wpływ przedsięwzięcia na środowisko. Nie powinna być natomiast stosowana jako metoda umożliwiająca realizację przedsięwzięcia. Kompensacja powinna być proporcjonalna do zakładanych strat, a ponadto należy bezwzględnie wykazać jej zasadność oraz skuteczność.

Dalszą część zajęć możesz przeprowadzić na dwa sposoby w zależności od tego czy uczniowie są zdyscyplinowani, potrafią dyskutować. W pierwszej wersji odbywa się jedna dyskusja pod okiem nauczyciela. W wersji drugiej uczniowie dyskutują w 5-6 osobowych grupach i przedstawiają wyniki dyskusji po jej zakończeniu.

Wersja pierwsza. Podziel uczniów na pięć grup: inwestorzy, władze samorządowe, przyrodnicy, rolnicy i pozostali mieszkańcy obszaru Natura 2000. Poproś, aby uczniowie zajęli miejsca zgodnie z przydzieloną rolą (każda grupa siedzi osobno).

Zaprezentuj hipotetyczną, ale realną sytuację: na obszarze chronionym w ramach sieci Natura 2000 planowana jest inwestycja (przykładowe sytuacje zostały opisane w załączniku nr 2, wybierz jedną z nich lub stwórz własną opowiadającą warunkom waszej okolicy, możesz wykorzystać realną sytuację znaną z prasy). Poinformuj uczniów, że za chwilę rozpocznie się dyskusja nad „opłacalnością” inwestycji. Rozdaj grupom karty z rolami i pytaniami pomocniczymi dotyczące ich sytuacji związanej z istnieniem obszaru Natura 2000 i z realizacją inwestycji (załącznik nr 1), poproś o zapoznanie się z nimi i przedyskutowanie we własnym gronie opisanej sytuacji z punktu widzenia danej grupy społecznej.

Po kilku minutach rozpocznij moderowaną konfrontację wg planu z załącznika nr 3. Przypomnij o zasadach kulturalnej dyskusji. Zwróć uwagę by uczniowie postarali się wypracować wspólną wizję, a nie dążyli do powiększania konfliktu. Podczas dyskusji zwróć uwagę uczniów na plusy i minusy płynące dla różnych stron z realizacji inwestycji na terenie obszaru Natura 2000. Najważniejsze aspekty zapisuj na tablicy.

Wersja druga. Podziel uczniów na 6 osobowe grupy (w zależności od ilości osób). Uczniowie w grupach losują swoją rolę: inwestor, władza samorządowa, przyrodnik, rolnik i inny mieszkaniec obszaru Natura 2000 oraz sekretarz obserwujący i notujący przebieg dyskusji. Każda grupa otrzymuje opis hipotetycznej, ale realnej sytuacji: na obszarze chronionym w ramach sieci Natura 2000 planowana jest inwestycja (załącznik nr 2). Uczniowie zapoznają się ze swoimi rolami oraz opisem sytuacji, a następnie rozpoczynają dyskusję nad „opłacalnością” inwestycji. Poproś, aby uczniowie przeprowadzili dyskusję wg schematu zamieszczonego w załączniku nr 3. Przypomnij o zasadach kulturalnej dyskusji. Zwróć uwagę by uczniowie postarali się wypracować wspólną wizję, a nie dążyli do powiększania konfliktu. Podczas dyskusji zwróć uwagę uczniów na plusy i minusy płynące dla różnych stron z realizacji inwestycji na terenie obszaru Natura 2000. Wyznacz czas trwania dyskusji. Poproś sekretarza o pilnowanie porządku i czasu dyskusji oraz notowanie najważniejszych argumentów.

Po zakończeniu dyskusji omów z uczniami jej/ich przebieg. Czy osiągnęli porozumienie? Czy było to łatwe? Czy takie sytuacje zdarzają się w rzeczywistości?

Na zakończenie rozdaj uczniom krzyżówki (załącznik nr 4) do wypełniania w ramach pracy domowej.

Rozwiązanie krzyżówki: 1. Śniardwy, 2. rezerwat, 3. Łysica, 4. pisklęta, 5. cis, 6. białowieski, 7. pojezierze, 8. łoś, 9. Nogat, 10. Karkonosze, 11. sójka, 12. tajga, 13. nietoperz, 14. tarpan, 15. maculinea, 16. jaszczurka, 17. zygakowata, 18. zrównoważony, 19. torfowisko, 20. bioindykatory, 21. płazy. Hasło: dzieciół trójpalczasty.

Cel zajęć: zapoznanie uczniów z technikami komunikacji stosowanymi w kampaniach reklamowych poprzez przygotowanie kampanii promocyjnej Natura 2000 a także wyrobienie krytycznego spojrzenia uczniów na reklamy

Cele operacyjne. Uczeń:

- wyjaśnia w jaki sposób oddziałują reklama,
- rozwija umiejętność obiektywnej (w tym także krytycznej) oceny przekazu reklamowego,
- opisuje różnice pomiędzy promocją marki a promocją produktu
- omawia różne typy reklam (prasowa, internetowa, zewnętrzna, telewizyjna, radiowa, reklama mobilna),
- rozpoznaje podstawowe techniki stosowane w reklamie,
- analizuje reklamę pod kątem rozpoznania adresata przekazu medialnego, celów reklamy i zauważenia różnicy pomiędzy przekazywaniem obiektywnych faktów a kreowaniem wizerunku,
- wie, że reklamy dotyczyć mogą nie tylko produktów i usług ale również niekomercyjnych kampanii społecznych,
- wykorzystuje wiedzę o przyrodzie i sieci Natura 2000 dla zaprojektowania kampanii promocyjnej,
- rozwija kreatywność w stosowaniu metod promocyjnych.

Czas trwania: 2 godziny lekcyjne.

Miejsce zajęć: sala lekcyjna.

Pomoce dydaktyczne: ok. 6-8 różnych czasopism (mogą być numery archiwalne, każde czasopismo powinno mieć wyraźną grupę odbiorców np. czasopismo dla młodzieży, czasopismo, którego głównymi odbiorcami są mężczyźni np. komputerowe czy motoryzacyjne, czasopismo budowlano-wnętrzarskie, publicystyczne np. tygodnik opinii, czasopisma tzw. kobiece, czasopisma poradnikowe, np. kulinarne, czasopismo muzyczne, podróżnicze, „plotkarskie”) a także papier formatu A4, mazaki, kredki, zestaw ok. 6-8 produktów intensywnie reklamowanych w ostatnim czasie.

Przygotowanie do zajęć

Poproś uczniów o zapoznanie się z formami reklamy prasowej i przyniesienie na zajęcia przykładów reklam. Poproś uczniów, aby przynieśli reklamy najbardziej ich przekonujące, na przykład najbardziej intrygujące, najciekawsze, szokujące lub niosące najwięcej konkretnej informacji. Zwróć uwagę na różnorodne formy reklamy – zarówno te rozpoznawane bezpośrednio przez uczniów jak i formy dodatkowe takie jak np. trudniej rozpoznawalne artykuły sponsorowane czy też różnego rodzaju dodatki do pism (możesz poprosić chętnych uczniów by dowiedzieli się co to jest kampania pozycyjna, kampania typu run of paper, artykuł sponsorski, wklejka, wszywka, reklama trójwymiarowa, papierowa obręcz, sztywna strona, rozkładówka z dodatkowym skrzydełkiem, reklama na rozkładanej okładce ukrytej pod dwoma skrzydełkami strony tytułowej i żeby przynieśli przykłady takich reklam). Poproś, by postarali się znaleźć reklamy odwołujące się do walorów przyrodniczych.

Przebieg zajęć:

Zapisz na tablicy myśl Marka Twaina „Wiele rzeczy małych stało się wielkimi, tylko dzięki odpowiedniej reklamie”. Zapytaj uczniów czy zgadzają się z tym twierdzeniem, poproś o podanie przykładów takich rzeczy. Po krótkiej dyskusji poproś uczniów, aby rozejrzeli się wokół siebie i poszukali w swoim otoczeniu (a także na sobie czy w swoim plecaku) różnego rodzaju reklam (np. widoczne logo producenta na odzieży czy butach, smycz do telefonu, firmowy notes, długopisy, kalendarz ścienny itp.). Zapytaj z jakimi reklamami zetknęli się w dniu dzisiejszym, w domu, w drodze do szkoły (reklamy w radiu, Internecie, bilbordy reklamowe, ulotki, reklama w prasie, naklejki na przystankach, neony, wystawy sklepowe z reklamami, citylighty, plakaty, reklamowe sms-y). Porozmawiajcie chwilę o roli reklamy we współczesnym świecie, o jej funkcjach oraz o wpływie na zachowanie ludzi.

Następnie poproś uczniów o zaprezentowanie przyniesionych reklam prasowych. Wybierz kilka z nich do dokładniejszej analizy. Zwróć uwagę na te, które odwołują się do przyrody (poprzez hasła, użyte motywy graficzne, odniesienia). Wybierz reklamy, które promują produkt i jednocześnie logo.

Zapytaj uczniów, jakie wrażenia wywołują na nich reklamy. Poproś, aby wyrazili je w formie krótkich zdań, opinii (np. batonik smakowicie wygląda, auto jest szybkie, wycieczka jest interesująca). Przedyskutuj z uczniami do kogo kierowana jest dana reklama? Jakimi metodami reklama stara się przekonać odbiorcę? Zapytaj czy istnieje różnica pomiędzy przedstawianiem obiektywnych faktów, a przekazywaniem odczuć i emocji oraz kreowanym przy ich użyciu wizerunkiem? Poproś uczniów, aby rozpoznali na podstawie analizowanych reklam jakich produktów i jakich marek one dotyczą? Zwróć uwagę na różnicę pomiędzy produktem, marką a właścicielem marki (który często nie jest tożsamy z marką). W tym celu podziel uczniów na 4-5 osobowe grupy i rozdaj im wybrane reklamowane w ostatnim czasie produkty (zwracając szczególną uwagę na produkty najbardziej popularne i rozpoznawalne – np. słodycze, napoje, gadżety). Zaproponuj, aby uczniowie zanalizowali produkt i jego reklamę, czyli rozróżnili produkt, markę, producenta, zastanowili się to jest głównym odbiorcą produktu kobiety, mężczyźni, dzieci, w jakim wieku, jakiego zawodu itp. do kogo skierowana jest kampanie reklamowa. Poproś przedstawicieli grup o krótkie zaprezentowanie wniosków.

Pokaż uczniom logo Natura 2000. Spytaj ich z czym się to logo kojarzy? Zwróć uwagę, że reklama może dotyczyć nie tylko produktów i usług, ale również idei. Poproś uczniów, aby przypomnieli sobie jakąś reklamę nie dotyczącą kwestii komercyjnych, reklamę społeczną (np. kampanii bezpieczeństwa na drodze, pomocy zwierzętom, sprzątania świata, pomocy ubogim). Jeśli uczniowie nie znają takiej kampanii zaprezentuj im przykłady.

Zaproponuj uczniom przygotowanie kampanii dotyczącej wybranego obszaru Natura 2000 lub sieci jako całości. Zwróć uwagę na różnicę pomiędzy „produktem” (w tym wypadku obszarem o konkretnej nazwie), marką Natura 2000 oraz jej właścicielem (Unia Europejska – rozumiana nie tylko jako instytucja, ale również społeczność, której jesteśmy uczestnikami).

Następnie podziel uczniów na 4-5 osobowe zespoły. Rozdaj lub rozłóż wśród grup czasopisma, każda grupa otrzymuje magazyn skierowany do innej wyraźnie sprecyzowanej grupy odbiorców np. czasopismo dla młodzieży, publicystyczne (np. tygodnik opinii), czasopismo, którego głównymi odbiorcami są mężczyźni (np. komputerowe czy motoryzacyjne), czasopismo budowlano-wnętrzarskie, czasopisma tzw. kobiece, czasopisma poradnikowe (np. kulinarne), czasopismo muzyczne, podróżnicze, „plotkarskie”. Do każdego czasopisma należy włożyć bądź wkleić czystą kartkę, na której uczniowie będą projektowali reklamę. Możesz także pozostawić dowolność uczniom, aby sami umiejscowili swoją reklamę w wylosowanej gazecie, np. reklama pod okładką, na skrzydełku okładki, albo reklama składająca się z dwóch części zamieszczonych na kolejnych stronach, jednak uczniowie nie mogą zagospodarować łącznie więcej niż jedną stronę A4. Jeśli zdecydujesz, że uczniowie mają przygotować reklamę wybranych obszarów sieci musisz przygotować wcześniej podstawowe informacje nt. tych obszarów (np. wydrukować Standardowe Formularze Danych dla tych obszarów), jeśli młodzież będzie promowała sieć Natura 2000 jako całość, nie potrzebne są dodatkowe materiały.

Zwróć uwagę, aby zespoły mając na uwadze różne analizowane wcześniej formy reklamy prasowej, wybrały najbardziej przekonujący sposób reklamy oraz by dostosowały reklamę do konkretnej grupy odbiorców. Jeśli uczniowie będą reklamować konkretne obszary wyjaśnij im, że reklama powinna się wyróżniać oraz odnosić

się do charakterystycznej cechy danego obszaru. Zwróć uwagę, że reklamy powinny być syntetyczne (nie prezentować zbyt wielkiej ilości informacji) i oryginalne w formie, wykorzystywać logo Natury 2000 oraz zapadające w pamięć hasło. Na wykonanie prac przeznacz ok. 30 minut.

Gdy reklamy są już gotowe zorganizujcie wystawkę prac (zespoły mogą także przekazywać sobie nawzajem swoje prace) tak, aby wszyscy uczniowie mogli się z nimi zapoznać. Ważne, by autorzy nie omawiali swoich prac – reklama powinna mówić sama za siebie.

Głowa do góry, czyli ptakiem do Europy

Cel zajęć: Uświadomienie uczniom konieczności międzynarodowych działań na rzecz ochrony przyrody. Rozwijanie umiejętności obserwacji ptaków w środowisku naturalnym.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wyjaśnia potrzebę międzynarodowych działań na rzecz ochrony przyrody,
- definiuje sieć obszarów chronionych Natura 2000, wymienia cele tworzenia sieci,
- wie, jak skutecznie chronić zwierzęta migrujące,
- wylicza przyczyny migracji ptaków,
- wymienia gatunki ptaków występujące w jego okolicy,
- podaje przykłady gatunków ptaków migrujących zimujących poza Polską i w Polsce,
- identyfikuje gatunki pospolitych ptaków,
- podaje zasady obserwowania ptaków i zachowania się w środowisku naturalnym,
- obserwuje i rozpoznaje ptaki w środowisku naturalnym.

Czas trwania:

- cz. I: migracje ptaków i znaczenie Natury 2000 dla skutecznej ich ochrony – 1 godzina lekcyjna,
- cz. II: nauka rozpoznawania ptaków – 1 godzina lekcyjna (cz. I i II można połączyć w jeden blok),
- cz. III: praktyczne zajęcia terenowe – co najmniej 2 - 3 godziny lekcyjne.

Zajęcia najlepiej przeprowadzić wczesną jesienią lub na wiosnę.

Miejsce zajęć: cz. I - sala lekcyjna, cz. II – sala lekcyjna z dostępem do Internetu (ze stanowiskami dla młodzieży lub rzutnikiem), cz. III – teren, zajęcia terenowe można przeprowadzić jako 2 - 3 godzinne wyjście np. do parku lub w formie całodziennej wycieczki na teren obszaru Natura 2000, parku krajobrazowego czy narodowego.

Pomoce dydaktyczne: mapa sieci Natura 2000 w Polsce, arkusze papieru (np. czyta strona starych plakatów), mazaki, karta pracy, klucz do oznaczania ptaków lub atlas ptaków, nagrania głosów ptaków, lornetka lub luneta, ołówki.

Część I: Migracje ptaków i znaczenie natury 2000 dla skutecznej ich ochrony

Przygotowanie do zajęć:

Na wcześniejszej lekcji poproś uczniów, by spróbowali zaobserwować, czy w ich okolicy (podczas drogi ze szkoły do domu, podczas spaceru) żyją jakieś ptaki. Poleć by zwrócili uwagę na ich cechy charakterystyczne (wielkość, ubarwienie, środowisko życia) oraz – jeśli nie znają ich nazw – postarali się je ustalić (mogą w tym celu skorzystać z materiałów dostępnych w szkolnej bibliotece: przewodników do oznaczania gatunków, ilustrowanych atlasów zwierząt oraz ze stron internetowych).

Następnie omówcie przygotowane reklamy. Wspólnie zastanówcie się jakie wrażenia wywołują. Przedyskutujcie na ile przekaz oraz zastosowane formy promocji dostosowane są do odbiorcy oraz jego potrzeb i oczekiwań? Czy przekaz jest wyrazisty i czytelny? Jakie konkretne informacje przekazane są za pomocą reklamy? Czy właściwie wybrano cechę charakterystyczną obszaru? Na zakończenie możesz w formie głosowania wybrać najbardziej pomysłową reklamę i nagrodzić jej autorów.

Przebieg zajęć:

Zajęcia rozpocznij od zabawy, zadaniem uczniów będzie przedstawienie się imieniem i nazwą ptaka rozpoczynającą się na tę samą literę co imię (np. gęś Gosia, pingwin Piotrek, grubodziób Grzegorz itp.). Nazwy ptaków nie powinny powtarzać się. Zabawa ma pobudzić kreatywność i pamięć uczniów, dlatego poroś, aby sami przypomnieli sobie nazwy ptaków, dopiero w przypadku dużych trudności ze znalezieniem ptaka o nazwie rozpoczynającej się na odpowiednią literę mogą skorzystać ze ściągki znajdującej się na odwrocie mapy Natura 2000 lub z przewodnika do rozpoznawania ptaków. Prowadzący także bierze udział w zabawie.

Po zakończeniu zabawy zapytaj uczniów, czy udało im się zaobserwować jakieś ptaki w swoim otoczeniu? Wypiszcie nazwy ptaków na tablicy lub dużym arkuszu papieru. Poproś uczniów, by na odwrocie mapy Natura 2000 znaleźli gatunki, które widzieli, a jeśli nie znają ich nazw – mogą je teraz sprawdzić i zapisać na tablicy. Zapytaj, czy ptaki, które zaobserwowali są obecne przez cały rok? Co dzieje się z nimi, gdy ich nie widać? W trakcie rozmowy wysonduj wiedzę uczniów nt. migracji ptaków. Zwróć uwagę, że podczas gdy jedne ptaki odlatują z Polski na zimę, inne zimują w Polsce i tylko wtedy możemy je zaobserwować. Zapytaj, czy uczniowie znają przykłady ptaków z obu grup? W razie potrzeby podaj kilka przykładów, np.:

Gatunki przylatujące na zimę do Polski: czeczotka, jemioluszką, jer, drożdżik, mewa siodłata, myszołów włochaty, bielaczek, uhla, lodówka, edredon, bernikla obrożna, nur czarnoszyi.

Gatunki zimujące poza Polską:

w Afryce: dymówka, oknówka, jerzyk, muchołówka żałobna, pokrzewka ogrodowa, piegża, cierniówka, świstunka, piecuszek, trzcinniczek, wodniczka, kraska, kania czarna, orlik krzykliwy, cyranka, bocian, bączek, kulik mniejszy, derkacz, przepiórka;

w Azji: dziwonka, muchołówka mała, pliszka cytrynowa, wójcik;

w Europie Zachodniej i Południowej: szpak, grubodziób, zięba, szczygieł, potrzos, drozd śpiewak, zniczek, skowronek, głowienka, cyraneczka, mewa pospolita, kokoszka wodna.

W formie pogadanki ustal z uczniami, jakie znaczenie adaptacyjne ma migracja ptaków. Następnie zapoznaj uczniów z mechanizmami migracji ptaków.

Migracja na zimowiska jest kompleksowym zjawiskiem i wbrew pozorom bezpośrednim jej powodem nie jest spadek temperatury – stanowi on czynnik pośredni powodujący ograniczenie dostępności pokarmu. Ponadto dzień jest coraz krótszy, więc i czasu na żerowanie jest mniej.

Przed migracją zmienia się fizjologia i zachowanie ptaków: spożywają więcej kalorycznego pokarmu by zmagazynować rezerwy energetyczne potrzebne na czas migracji (niektóre ptaki wróblowe mogą przed

wędrowką nawet dwukrotnie przybrać na wadze!). Ptaki odczuwają także "niepokój migracyjny", tj. odczuwają silną potrzebę podążania w określonym kierunku (na zimowiska). Zmiany te zachodzą w wyniku zmieniającej się długości dnia.

Zdolność do migracji jest warunkowana genetycznie – nawet młode ptaki, migrujące po raz pierwszy, znają kierunek, w jakim mają lecieć. Niektóre młode ptaki, np. żurawie, gęsi, łabędzie, wędrują w grupach razem z dorosłymi, bardziej doświadczonymi osobnikami, dzięki czemu mogą "przetrenować" trasę wędrowki. Ptaki mają także „wewnętrzny kompas” – mogą rejestrować pole magnetyczne Ziemi i orientować się w kierunkach świata. Ptaki mogą też orientować się według słońca i położenia gwiazd. Potrafią odnaleźć biegun nieba, czyli punkt, wokół którego obracają się gwiazdy na nieboskłonie, zdolne są także do precyzyjnej rejestracji upływu czasu. Ptaki doświadczone, które wędrowkę odbyły już kilka razy, mogą dodatkowo orientować się w terenie na podstawie jego stałych elementów – dolin rzecznych, wzgórz, pasm górskich, kształtu wybrzeży.

Wędrowka powrotna na lęgowiska związana jest z większą dostępnością miejsc odpowiednich do założenia gniazda i wychowania młodych oraz mniejszą konkurencją o pokarm, dzięki czemu ptaki maksymalizują swój sukces reprodukcyjny.

Podziel uczniów na 4-5 osobowe grupy i daj im 5 minut na opracowanie odpowiedzi na następujące pytania: dlaczego warto chronić ptaki (min. 3 propozycje) i jak robić to skutecznie (ze szczególnym uwzględnieniem ptaków migrujących). Poproś o zapisanie odpowiedzi na arkuszach papieru. Poproś liderów grup o zaprezentowanie prac.

Dlaczego chronimy ptaki

Przykładowe odpowiedzi: wzbogacają nasz krajobraz, są nieodłączną częścią przyrody, kolejne pokolenia też powinny mieć szanse na kontakt z nimi, są naturalnym elementem sieci troficznych, zjadają bezkręgowce (w tym szkodniki) czy gryzonie, stanowią pokarm dla innych zwierząt, rozsiewają nasiona roślin, pięknie śpiewają, są ciekawymi zwierzętami (nie tylko dla naukowców), są zagrożone ze względu na działalność człowieka itp.

Jak chronimy ptaki

Przykładowe odpowiedzi: objęcie ochroną gatunkową (zakaz zabijania, chwytania, polowania...), ochrona obszarów, w których występują (ochrona siedlisk, miejsc rozrodu...), konieczność ochrony na każdym etapie ich cyklu życiowego (na zimowiskach, na lęgowiskach, podczas przelotów), konieczność międzynarodowej współpracy na rzecz ich ochrony itp.

Dalsza część zajęć zależy od tego czy uczniowie uczestniczyli wcześniej w zajęciach nt. sieci Natura 2000 i mają wiedzę na ten temat.

Wariant pierwszy - jeśli uczniowie nie uczestniczyli wcześniej w zajęciach nt. sieci Natura 2000.

Przedstaw uczniom logo sieci (są na nim ptaki!) oraz mapę obszarów Natura 2000 w Polsce, następnie zapoznaj z ideą sieci. Przedstaw europejski system obszarów chronionych natura 2000 jako metodę skutecznej, bo międzynarodowej ochrony nie tylko ptaków, ale także innych organizmów oraz siedlisk. Wyjaśnij konieczność wprowadzenia sieci Natura 2000 w Polsce wynikającą z przystąpienia do UE. Omów zasady użytkowania obszarów Natura 2000, podkreśl odpowiedzialność Polski za stan chronionych gatunków i siedlisk. Stosując metodę burzy mózgów ustal z uczniami korzyści płynące z istnienia obszarów Natura 2000.

Natura 2000 to europejski system ochrony siedlisk i gatunków roślin i zwierząt mających znaczenie dla ochrony bioróżnorodności. Celem sieci jest powstrzymanie wymierania gatunków zwierząt i roślin na obszarze Unii Europejskiej oraz ochrona pełnego spektrum różnorodności biologicznej (przedyskutuj z uczniami przyczyny wymierania gatunków. Na

obszarze Natura 2000 chronione są nie wszystkie gatunki i siedliska, ale jedynie te, dla których obszar został powołany.

Obszary Natura 2000 mogą pokrywać się z już istniejącymi obszarami chronionymi (jak parki krajobrazowe, rezerwy itp.), ale nie zastępują ich, mają bowiem inne cele i funkcje.

Natura 2000 wprowadzona jest w państwach członkowskich i akcesyjnych UE. Dokumenty będące podstawą tworzenia sieci to Dyrektywa Siedliskowa i Dyrektywa Ptasia.

Użytkowanie gospodarcze obszarów Natura 2000 jest możliwe, nie może jednak powodować pogorszenia stanu siedlisk i gatunków, dla ochrony których zostały powołane. Sposoby gospodarowania muszą być jednak dostosowane do wrażliwości siedlisk i gatunków (konieczność eliminacji zagrożeń)

Wyznaczenie obszaru Natura 2000 w okolicy nie powinno być postrzegane jako zagrożenie dla rozwoju społeczności lokalnej. Korzyści związane z istnieniem obszaru Natura 2000 to np.: zachowanie bioróżnorodności, czystsze środowisko, promocja regionu (np. chroniony, rzadki gatunek może być wykorzystywany jako marka promująca lokalne produkty), możliwość rozwoju turystyki przyrodniczej (agroturystyki), produkcji ekologicznej, możliwość skorzystania z dopłat za prowadzenie określonych zabiegów rolniczych (np. z programów rolnośrodowiskowych), zwiększenie przywiązania do swojego regionu.

Wariant drugi – jeśli wcześniej odbyła się już lekcja dotycząca Natury 2000:

Wyjaśnij uczniom, że zainteresowanie ptakami ma bardzo długą tradycję – już w starożytności ludzie wiązali je ze swoim życiem (bóstwa miały ptasie głowy czy skrzydła, z lotu ptaków wróżono przyszłość), z zachowania ptaków czerpali użyteczne informacje (np. dotyczące pogody – podaj powszechnie znany przykład jaskółek, które latają nisko lub wysoko wieszcząc deszcz lub ładną pogodę). Przekaż, że na ochronę ptaków także wcześniej zaczęto kłaść nacisk – już w 1902 uchwalono w Paryżu „Konwencję o ochronie ptaków pożytecznych dla rolnictwa”.

Zapytaj uczniów, czy znają organizacje zajmujące się ochroną ptaków? W Polsce to np. Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, Komitet Ochrony Orłów, Liga Ochrony Przyrody, na świecie – Birdlife International czy Królewskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (RSPB) działające w Wielkiej Brytanii od 1867 r. (jest to pierwsza na świecie organizacja społeczna poświęcona działaniom na rzecz przyrody).

Zapytaj uczniów, co pamiętają o Naturze 2000, następnie przekaż im dodatkowe informacje: jakie dokumenty leżą u podstaw tworzenia Specjalnych Obszarów Ochrony Siedlisk i Obszarów Specjalnej Ochrony Ptaków, wyjaśnij, że obszary te mogą się na siebie nakładać (poproś o wskazanie na mapie przykładów obu typów obszarów – nakładających się i nie nakładających się).

Na zakończenie zasygnalizuj, że kolejna lekcja związana będzie z przygotowaniem do wyprawy terenowej w celu obserwacji ptaków. Zaleć uczniom wyszukanie informacji o przyrodzie oraz ptakach występujących w miejscu zaplanowanej wycieczki. Podziel uczniów na grupy i poproś o zapoznanie się z kolejnymi rozdziałami „Vademecum obserwatora ptaków” na stronie www.ptaki.info (rozdz. 1. Diabeł tkwi w szczegółach, 2. Nie tylko ubarwienie, 3. Co słycać?, 4. Rób notatki, 5. Bez książki ani rusz, 6. Ptasia terminologia, 7. Ptasie nazwy, 9. Jak zobaczyć i usłyszeć więcej, 10. Jak nie dać się zwieść własnym oczom, 12. Po pierwsze nie szkodzić – etyka obserwatora ptaków, 13. Prawo obowiązuje każdego) i przygotowanie krótkiego (2-3 minutowego) streszczenia z uzupełnieniem w formie zapisanych punktów, schematycznych rysunków, schematu itp. Jeśli zdecydujesz się połączyć cz. I i II zajęć, uczniowie wykonają zadanie podczas drugiej lekcji.

Część II: Nauka rozpoznawania ptaków

Przebieg zajęć:

Przypomnij uczniom, że w najbliższym czasie udacie się na zajęcia terenowe, gdzie młodzież będzie obserwować i rozpoznawać ptaki. Poproś grupy o zaprezentowanie wiadomości uzyskanych w „Vademecum obserwatora ptaków”, w razie potrzeby uzupełnij wypowiedzi uczniów. Na zakończenie tego etapu zajęć przypomnijcie raz jeszcze najważniejsze zasady obowiązujące obserwatora ptaków:

- obserwując ptaki nie zakłócaj ich spokoju,
- nie plosz i nie ścigaj ptaków,
- zachowuj rozsądną odległość od ptasich gniazd by nie niepokoić ich mieszkańców,
- nie bierz ptaków do ręki, nie przenoś ptaków ani jaj.

Następnie poproś uczniów o odnalezienie na stronie www.ptaki.info (w zakładce katalog ptaków) ptaków występujących w miejscu zaplanowanej wycieczki (przygotuj wcześniej listę tych ptaków, które spodziewasz się zobaczyć w danym miejscu i skorzystaj z informacji zebranych przez uczniów). Uczniowie mogą skorzystać także z galerii fotograficznej ptaków znajdującej się na odwrocie mapy obszarów Natura 2000 oraz z przewodników do rozpoznawania ptaków. Poproś, aby zapoznali się z charakterystyką ptaków oraz wysłuchali nagrań głosów ptaków (znajdziesz je także na stronie www.ptaki.info).

Zaprezentuj uczniom kartę pracy, z której będą korzystać przy obserwacji ptaków, omów sposób jej wypełniania. Zwróć uwagę na to by uczniowie wpisywali w niej tylko faktycznie zaobserwowane cechy ptaków (a nie takie których się domyślają), jeśli nie znają nazwy gatunku, nie potrafią określić płci, należy wówczas pozostawić miejsce wolne, a skupić się na dokładnej charakterystyce tak, aby można było później sprawdzić z jakim ptakiem mieliśmy do czynienia. Omów pokrótce rodzaje siedlisk (możesz skorzystać z charakterystyki siedliska na stronie www.ptaki.info):

- tereny leśne: bory, grądy, łągi, olsy, zadrzewienia,
- tereny otwarte: łąki, pola uprawne, wydmy i plaże,
- tereny wodne: jeziora, stawy hodowlane, brzegi rzek i wyspy w nurcie, starorzecza, mokradła i bagna,
- tereny górskie: skały i turnie, hale, regle,
- tereny zurbanizowane: wsie i osady, zabudowa miejska, tereny ruderalne, parki i ogrody.

Zwróć szczególną uwagę na te, w których będziecie prowadzić obserwacje.

Na zakończenie zajęć przypomnij raz jeszcze o celu zajęć terenowych (to ważne, aby uczniowie uświadomili sobie, że wycieczka ma określony cel, który należy zrealizować). Powiedz, gdzie zajęcia się odbędą, kiedy odbędzie się zbiórka, jeszcze raz przypomnij o sposobach zachowania w tym miejscu. Zaproponuj odpowiedni strój oraz zabranie prowiantu. Poproś, by uczniowie dysponujący lornetkami lub lunetami oraz przewodnikami do oznaczania ptaków (atlasami zwierząt itp.) zabrali je ze sobą, powinni mieć też zatemperowany ołówek i coś, na czym można pisać (zeszyt, podkładkę).

Część III. Zajęcia terenowe

Przebieg zajęć:

Zajęcia terenowe można przeprowadzić jako 2 - 3 godzinne wyjście np. do parku lub w formie całodiennej wycieczki na teren obszaru Natura 2000, parku krajobrazowego czy narodowego. Wcześniej zorientuj się, czy podczas wycieczki możesz liczyć na pomoc specjalisty, np. pracownika parku narodowego czy parku krajobrazowego, leśnika (skontaktuj się z dyrekcją parku lub nadleśnictwem). Podczas wycieczki wykorzystaj lornetki, lunety i przewodniki szkolne. Zajęcia ornitologiczne możesz też połączyć z innymi tematami i podzielić uczniów na mniejsze grupy. W ten sposób, gdy niektóre grupy obserwują ptaki, inne oznaczają rośliny czy badają jakość wody, po czym następuje rotacja grup.

Po przybyciu na miejsce zajęć powiedz uczniom gdzie się znajdują. Omówcie walory przyrodnicze obszaru. Przypomnij zasady zachowania się oraz kodeks obserwatora ptaków. Podziel uczniów na grupy i rozdaj im karty pracy, sprawdź czy wszyscy mają notatniki i ołówki (w razie potrzeby rozdaj zapasowe). Wyjaśnij, że uczniowie pracują w grupach, razem wypełniają kartę pracy (poza ostatnim zadaniem), ale powinni się dzielić sporządzaniem notatek nt. poszczególnych ptaków. Uczniowie sporządzają notatki w notesach wg schematu przedstawionego na karcie pracy. Dla ułatwienia możesz także powielić odpowiednią ilość razy formularz opisu ptaka i rozdać uczniom (kilkanaście formularzy razy ilość grup).

Podziel uczniów na kilkusobowe zespoły (byłoby dobrze, by przynajmniej 1 lornetka i 1 przewodnik do oznaczania przypadków na nie więcej niż 4 osoby). Wyjaśnij, że ich zadaniem będzie kontynuacja obserwacji ptaków, poproś, by oprócz obserwacji wsłuchali się także w śpiew różnych ptaków.

Rozpocznij wędrówkę z całą grupą. Na kilku przykładach ptaków wyjaśnij, jak korzystać z przewodnika do oznaczania oraz jak wypełniać karty pracy.

Następnie wskaż uczniom obszar, po którym mogą się poruszać, podaj czas prowadzenia obserwacji i wyznacz miejsce zbiórki.

Po upewnieniu się, że wszyscy uczniowie powrócili z obserwacji, zapytaj, jakie gatunki ptaków zaobserwowali, których było dużo, a które były nieliczne? Co robiły ptaki? Czy te same gatunki występowały w różnych środowiskach (zadrzewienia, krzewy, łąki, pole, brzeg rzeki itp.)?

W zależności od ilości czasu, który możecie przeznaczyć na zajęcia poproś uczniów, aby na miejscu lub już po zakończeniu wycieczki dokończyli wypełnianie kart pracy. Zwróć uwagę uczniów, że ostatnie zadanie z karty pracy należy wykonać indywidualnie (pamiętaj o zabranii odpowiedniej ilości kartek, jeśli uczniowie będą wykonywać zadanie w terenie). Możesz zaproponować uczniom wykonanie klasowego przewodnika o ptakach składającego się z prac wszystkich uczniów. W tym celu należy z dwóch kartek tektury lub brystolu wykonać okładkę albumu, zebrać rysunki, uzupełnić je opisem ptaków, wszystkie prace razem przedziurkować i związać wstążką.

Różne strony ochrony. Załącznik nr 1. Fragment Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody

Art. 1. Ustawa określa cele, zasady i formy ochrony przyrody żywej i nieożywionej oraz krajobrazu.

Art. 2. 1. Ochrona przyrody, w rozumieniu ustawy, polega na zachowaniu, zrównoważonym użytkowaniu oraz odnawianiu zasobów, tworów i składników przyrody:

- 1) dziko występujących roślin, zwierząt i grzybów;
- 2) roślin, zwierząt i grzybów objętych ochroną gatunkową;
- 3) zwierząt prowadzących wędrowny tryb życia;
- 4) siedlisk przyrodniczych;
- 5) siedlisk zagrożonych wyginięciem, rzadkich i chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów;
- 6) tworów przyrody żywej i nieożywionej oraz kopalnych szczątków roślin i zwierząt;
- 7) krajobrazu;
- 8) zieleni w miastach i wsiach;
- 9) zadrzewień.

2. Celem ochrony przyrody jest:

- 1) utrzymanie procesów ekologicznych i stabilności ekosystemów;
- 2) zachowanie różnorodności biologicznej;
- 3) zachowanie dziedzictwa geologicznego i paleontologicznego;
- 4) zapewnienie ciągłości istnienia gatunków roślin, zwierząt i grzybów, wraz z ich siedliskami, przez ich utrzymywanie lub przywracanie do właściwego stanu ochrony;
- 5) ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień;
- 6) utrzymywanie lub przywracanie do właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych, a także pozostałych zasobów, tworów i składników przyrody;

- 7) kształtowanie właściwych postaw człowieka wobec przyrody przez edukację, informowanie i promocję w dziedzinie ochrony przyrody.

Art. 3. Cele ochrony przyrody są realizowane przez:

- 1) uwzględnianie wymagań ochrony przyrody w polityce ekologicznej państwa, programach ochrony środowiska przyjmowanych przez organy jednostek samorządu terytorialnego, koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategiach rozwoju województw, planach zagospodarowania przestrzennego województw, strategiach rozwoju gmin, studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i planach zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej oraz w działalności gospodarczej i inwestycyjnej;
- 2) obejmowanie zasobów, tworów i składników przyrody formami ochrony przyrody;
- 3) opracowywanie i realizację ustaleń planów ochrony dla obszarów podlegających ochronie prawnej, programów ochrony gatunków, siedlisk i szlaków migracji gatunków chronionych;
- 4) realizację krajowej strategii ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej wraz z programem działań;
- 5) prowadzenie działalności edukacyjnej, informacyjnej i promocyjnej w dziedzinie ochrony przyrody;
- 6) prowadzenie badań naukowych nad problemami związanymi z ochroną przyrody.

Fragment Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2004 r., nr 92 poz. 880)

Różne strony ochrony. Załącznik nr 2.

Fragmenty Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2004 r., nr 92 poz. 880)

Art. 25. 1. Sieć obszarów Natura 2000 obejmuje:

- 1) obszary specjalnej ochrony ptaków;
- 2) specjalne obszary ochrony siedlisk.

2. Obszar Natura 2000 może obejmować część lub całość obszarów i obiektów objętych (innymi) formami ochrony przyrody

Art. 5. 5 Obszar specjalnej ochrony ptaków - obszar wyznaczony, zgodnie z przepisami prawa Unii Europejskiej, do ochrony populacji dziko występujących ptaków jednego lub wielu gatunków, w którego granicach ptaki mają korzystne warunki bytowania w ciągu całego życia, w dowolnym jego okresie albo stadium rozwoju.

Art. 5. 19 Specjalny obszar ochrony siedlisk - obszar wyznaczony, zgodnie z przepisami prawa Unii Europejskiej, w celu trwałej ochrony siedlisk przyrodniczych lub populacji zagrożonych wyginięciem gatunków roślin lub zwierząt lub w celu odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych lub właściwego stanu ochrony tych gatunków;

Art. 26. Minister właściwy do spraw środowiska określi, w drodze rozporządzenia, typy siedlisk przyrodniczych oraz gatunki roślin i zwierząt, ze wskazaniem typów siedlisk przyrodniczych i gatunków o znaczeniu priorytetowym, wymagające ochrony w formie wyznaczenia obszarów Natura 2000, a także kryteria i sposoby wyboru reprezentatywnej liczby i powierzchni siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk roślin i siedlisk zwierząt do ochrony w formie obszarów Natura 2000, mając na uwadze zachowanie szczególnie cennych i zagrożonych składników różnorodności biologicznej.

Art. 27. 1. Minister właściwy do spraw środowiska opracowuje projekt listy obszarów Natura 2000, zgodnie z przepisami prawa UE.

Art. 28. 1. Wyznaczenie obszaru Natura 2000, zmiana jego granic lub likwidacja następuje w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw rolnictwa, ministrem właściwym do spraw rozwoju wsi i z ministrem właściwym do spraw gospodarki wodnej, w drodze rozporządzenia ministra właściwego do spraw środowiska, które określa nazwę, położenie administracyjne, obszar i mapę obszaru, cel i przedmiot ochrony oraz sprawującego nadzór nad obszarem. Minister właściwy do spraw środowiska, wydając rozporządzenie, kieruje się rzeczywistym stanem siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt.

Art. 33. 1. Zabrania się podejmowania działań mogących w istotny sposób pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk gatunków roślin i zwierząt, a także w istotny sposób wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000.

Art. 36. 1. Na obszarach Natura 2000, z zastrzeżeniem ust. 2, nie podlega ograniczeniu działalność związana z utrzymaniem urządzeń i obiektów służących bezpieczeństwu przeciwpowodziowemu oraz działalność gospodarcza, rolna, leśna, łowiecka i rybacka, a także amatorski połów ryb, jeżeli nie zagrażają one zachowaniu siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk roślin lub zwierząt ani nie wpływają w sposób istotny negatywnie na gatunki roślin i zwierząt, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000.

2. Prowadzenie działalności, o której mowa w ust. 1, na obszarach Natura 2000 wchodzących w skład parków narodowych i rezerwatów przyrody, jest dozwolone wyłącznie w zakresie, w jakim nie narusza to zakazów obowiązujących na tych obszarach.

Art. 8. 1. **Park narodowy** obejmuje obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1.000 ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe.
2. Park narodowy tworzy się w celu zachowania różnorodności biologicznej, zasobów, tworów i składników przyrody nieożywionej i walorów krajobrazowych, przywrócenia właściwego stanu zasobów i składników przyrody oraz odtworzenia zniekształconych siedlisk przyrodniczych, siedlisk roślin, siedlisk zwierząt lub siedlisk grzybów.

Art. 10. 1. Utworzenie parku narodowego, zmiana jego granic lub likwidacja następuje w drodze rozporządzenia Rady Ministrów, które określa jego nazwę, obszar, przebieg granicy, otulinę (...).

Art. 11. 1. Na obszarach graniczących z parkiem narodowym wyznacza się otulinę parku narodowego.

Art. 12. 1. Obszar parku narodowego jest udostępniany w celach naukowych, edukacyjnych, kulturowych, turystycznych, rekreacyjnych i sportowych w sposób, który nie wpłynie negatywnie na przyrodę w parku narodowym.

2. W planie ochrony parku narodowego, (...) ustala się miejsca, które mogą być udostępniane oraz maksymalną liczbę osób mogących przebywać jednocześnie w tych miejscach.

3. Za wstęp do parku narodowego lub na niektóre jego obszary (...) mogą być pobierane opłaty.

Art. 15. 1. W **parkach narodowych** oraz w rezerwach przyrody zabrania się:

- 2) rybackstwa, z wyjątkiem obszarów ustalonych w planie ochrony albo w zadaniach ochronnych;
- 3) chwytania lub zabijania dziko występujących zwierząt, zbierania lub niszczenia jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych zwierząt, umyślnego płoszenia zwierząt kręgowych, zbierania poroży, niszczenia nor, gniazd, legowisk i innych schronień zwierząt oraz ich miejsc rozrodu;
- 4) polowania, z wyjątkiem obszarów wyznaczonych w planie ochrony (...);

✂

Art. 23. 1. **Obszar chronionego krajobrazu** obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych.

2. Wyznaczenie obszaru chronionego krajobrazu następuje w drodze rozporządzenia wojewody, które określa jego nazwę, położenie, obszar, sprawującego nadzór, ustalenia dotyczące czynnej ochrony ekosystemów oraz zakazy właściwe dla danego obszaru chronionego krajobrazu lub jego części wybrane spośród zakazów wymienionych w art. 24 ust. 1, wynikające z potrzeb jego ochrony. Likwidacja lub zmiana granic obszaru chronionego krajobrazu następuje w drodze rozporządzenia wojewody, po zaopiniowaniu przez wojewódzką radę ochrony przyrody oraz właściwe miejscowo rady gmin, z powodu bezpowrotnej utraty wyróżniającego się krajobrazu o zróżnicowanych ekosystemach i możliwości zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem.

Art. 24. 1. Na obszarze chronionego krajobrazu mogą być wprowadzone następujące zakazy:

- 1) zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk, złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;
- 2) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu art. 51 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska;
- 3) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają one z potrzeby ochrony

- 5) pozyskiwania, niszczenia lub umyślnego uszkodzenia roślin oraz grzybów;
- 6) użytkowania, niszczenia, umyślnego uszkodzenia, zanieczyszczenia i dokonywania zmian obiektów przyrodniczych, obszarów oraz zasobów, tworów i składników przyrody;
- 7) zmiany stosunków wodnych, regulacji rzek i potoków, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody;
- 8) pozyskiwania skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, minerałów i bursztynu;
- 9) niszczenia gleby (...);
- 10) palenia ognisk i wyrobów tytoniowych (...);
- 13) zbioru dziko występujących roślin i grzybów oraz ich części, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego;
- 15) ruchu pieszego, rowerowego, narciarskiego i jazdy konnej wierzchem, z wyjątkiem szlaków i tras narciarskich wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego (...);
- 16) wprowadzania psów na obszary objęte ochroną ścisłą i czynną (...);
- 17) wspinaczki, eksploracji jaskiń lub zbiorników wodnych, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych (...);
- 18) ruchu pojazdów poza drogami publicznymi (...);
- 19) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną przyrody, udostępnianiem parku albo rezerwatu przyrody, edukacją ekologiczną, z wyjątkiem znaków drogowych i innych znaków związanych z ochroną bezpieczeństwa i porządku powszechnego;
- 20) zakłócania ciszy;
- 23) biwakowania, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych (...).

2. Zakazy, o których mowa w ust. 1, nie dotyczą:

- 1) wykonywania zadań wynikających z planu ochrony (...);
- 3) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym;
- 4) wykonywania zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa;
- 5) obszarów objętych ochroną krajobrazową w trakcie ich gospodarczego wykorzystywania przez jednostki organizacyjne, osoby prawne lub fizyczne oraz wykonywania prawa własności, zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego.

przeciwpowodziowej i zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;

- 4) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
- 5) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwozdrobiowym, przeciwpowodziowym lub przeciwosuwiskowym lub utrzymaniem, budową, odbudową, naprawą lub remontem urządzeń wodnych;
- 6) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody lub zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz racjonalna gospodarka wodna lub rybacka;
- 7) likwidowania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy i obszarów wodno-błotnych;
- 8) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej;
- 9) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 200 m od linii brzegów klifowych oraz w pasie technicznym brzegu morskiego.

2. Zakazy, o których mowa w ust. 1, nie dotyczą:

- 1) wykonywania zadań na rzecz obronności kraju i bezpieczeństwa państwa;
- 2) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym;
- 3) realizacji inwestycji celu publicznego.

Art. 13. 1. **Rezerwat przyrody** obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnie wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi.

2. Na obszarach graniczących z rezerwatem przyrody może być wyznaczona otulina.

3. Uznanie za rezerwat przyrody obszarów (...) następuje w drodze rozporządzenia wojewody, które określa jego nazwę, położenie lub przebieg granicy i otulinę, (...) cele ochrony oraz rodzaj, typ i podtyp rezerwatu przyrody (...).

Art. 15. 1. W parkach narodowych oraz w **rezerwach przyrody** zabrania się:

- 2) rybactwa, z wyjątkiem obszarów ustalonych w planie ochrony (...)
- 3) chwytania lub zabijania dziko występujących zwierząt, zbierania lub niszczenia jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych zwierząt, umyślnego płoszenia zwierząt kręgowych, zbierania poroży, niszczenia nor, gniazd, legowisk i innych schronień zwierząt oraz ich miejsc rozrodu;
- 4) polowania, z wyjątkiem obszarów wyznaczonych w zadaniach ochronnych ustanowionych dla rezerwatu przyrody;
- 5) pozyskiwania, niszczenia lub umyślnego uszkodzenia roślin oraz grzybów;
- 6) użytkowania, niszczenia, umyślnego uszkodzenia, zanieczyszczenia i dokonywania zmian obiektów przyrodniczych, obszarów oraz zasobów, tworów i składników przyrody;
- 7) zmiany stosunków wodnych, regulacji rzek i potoków, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody;
- 8) pozyskiwania skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, minerałów i bursztynu;
- 9) niszczenia gleby lub zmiany przeznaczenia i użytkowania gruntów;
- 10) palenia ognisk i wyrobów tytoniowych (...);

✂

Art. 46. 1. **Ochrona gatunkowa** ma na celu zapewnienie przetrwania i właściwego stanu ochrony dziko występujących roślin, zwierząt i grzybów oraz ich siedlisk, gatunków rzadko występujących, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem oraz objętych ochroną na podstawie umów międzynarodowych, a także zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej.

2. W celu ochrony ostoi i stanowisk roślin lub grzybów objętych ochroną gatunkową lub ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową mogą być ustalone strefy ochrony.

Art. 48, 49, 50 mówią, że:

Minister właściwy do spraw środowiska określi, w drodze rozporządzenia: gatunki dziko występujących roślin i grzybów: objętych ochroną ścisłą, z wyszczególnieniem gatunków wymagających ochrony czynnej; objętych ochroną częściową; objętych ochroną częściową, które mogą być pozyskiwane, oraz sposoby ich pozyskiwania; wymagających ustalenia stref ochrony ich ostoi lub stanowisk; gatunki dziko występujących: zwierząt objętych ochroną ścisłą, z wyszczególnieniem gatunków wymagających ochrony czynnej; zwierząt objętych ochroną częściową; zwierząt objętych ochroną częściową, które mogą być pozyskiwane, oraz sposoby ich pozyskiwania; ptaków, które mogą być sprzedawane, transportowane i przetrzymywane w celach handlowych, jeżeli zostały legalnie upolowane oraz zakazy właściwe dla poszczególnych gatunków lub grup gatunków roślin, (...) i sposoby ochrony gatunków, w tym wielkość stref ochrony - kierując się potrzebą ochrony dziko występujących roślin, zwierząt oraz grzybów, ich siedlisk, ostoi lub stanowisk oraz wymaganiami ekologicznymi, naukowymi i kulturowymi, a także biorąc pod uwagę obowiązujące w tym zakresie przepisy prawa UE.

Art. 51. 1. W stosunku do dziko występujących roślin i grzybów objętych ochroną gatunkową mogą być wprowadzone następujące zakazy:

- 1) zrywania, niszczenia i uszkodzenia;
- 2) niszczenia ich siedlisk i ostoi;
- 3) dokonywania zmian stosunków wodnych, stosowania środków

- 11) prowadzenia działalności wytwórczej, handlowej i rolniczej, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony;
 - 13) zbioru dziko występujących roślin i grzybów oraz ich części, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych (...);
 - 14) amatorskiego połowu ryb, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych (...)
 - 15) ruchu pieszego, rowerowego, narciarskiego i jazdy konnej wierzchem, z wyjątkiem szlaków i tras narciarskich wyznaczonych (...)
 - 16) wprowadzania psów na obszary objęte ochroną ścisłą i czynną, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych (...);
 - 17) wspinaczki, eksploracji jaskiń lub zbiorników wodnych, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych (...);
 - 18) ruchu pojazdów poza drogami publicznymi oraz poza drogami (...) wskazanymi przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
 - 19) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną przyrody, udostępnianiem parku albo rezerwatu przyrody, edukacją ekologiczną, z wyjątkiem znaków drogowych i innych znaków związanych z ochroną bezpieczeństwa i porządku powszechnego;
 - 20) zakłócania ciszy;
 - 22) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu;
 - 23) biwakowania, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych (...);
2. Zakazy, o których mowa w ust. 1, nie dotyczą:
- 1) wykonywania zadań wynikających z planu ochrony lub zadań ochronnych;
 - 2) likwidacji nagłych zagrożeń (...);
 - 3) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym;
 - 4) wykonywania zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa;
 - 5) obszarów objętych ochroną krajobrazową w trakcie ich gospodarczego wykorzystywania przez jednostki organizacyjne, osoby prawne lub fizyczne oraz wykonywania prawa własności, zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego.

chemicznych, niszczenia ściółki leśnej i gleby w ostojach;

- 4) pozyskiwania, zbioru, przetrzymywania, posiadania, preparowania i przetwarzania całych roślin oraz grzybów i ich części;
- 5) zbywania, nabywania, oferowania do sprzedaży, wymiany i darowizny roślin i grzybów żywych, martwych, przetworzonych i spreparowanych, a także ich części i produktów pochodnych;
- 6) wwożenia z zagranicy i wywożenia poza granicę państwa roślin i grzybów żywych, martwych, przetworzonych i spreparowanych, a także ich części i produktów pochodnych.

Art. 52. 1. W stosunku do dziko występujących zwierząt objętych ochroną gatunkową mogą być wprowadzone następujące zakazy:

- 1) zabijania, okaleczania, chwytania, transportu, pozyskiwania, przetrzymywania, a także posiadania żywych zwierząt;
- 2) zbierania, przetrzymywania i posiadania zwierząt martwych, w tym spreparowanych, a także ich części i produktów pochodnych;
- 3) niszczenia ich jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych;
- 4) niszczenia ich siedlisk i ostoi;
- 5) niszczenia ich gniazd, mrowisk, nor, legowisk, żeremi, tam, tarlisk, zimowisk i innych schronień;
- 6) wybierania, posiadania i przechowywania ich jaj;
- 7) wyrabiania, posiadania i przechowywania wydmuszek;
- 8) preparowania martwych zwierząt lub ich części, w tym znalezionych;
- 9) zbywania, nabywania, oferowania do sprzedaży, wymiany i darowizny zwierząt żywych, martwych, przetworzonych i spreparowanych, a także ich części i produktów pochodnych;
- 10) wwożenia z zagranicy i wywożenia poza granicę państwa zwierząt żywych, martwych, przetworzonych i spreparowanych, a także ich części i produktów pochodnych;
- 11) umyślnego płoszenia i niepokojenia;
- 12) fotografowania, filmowania i obserwacji, mogących powodować ich płoszenie lub niepokojenie;
- 13) przemieszczania z miejsc regularnego przebywania na inne miejsca;
- 14) przemieszczania urodzonych i hodowanych w niewoli do stanowisk naturalnych.

Art. 40. 1. **Pomnikami przyrody** są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyśka, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie.

2. Na terenach niezabudowanych, jeżeli nie stanowi to zagrożenia dla ludzi lub mienia, drzewa stanowiące pomniki przyrody podlegają ochronie aż do ich samoistnego, całkowitego rozpadu.

Art. 41. 1. **Stanowiskami dokumentacyjnymi** są (...) ważne pod względem naukowym i dydaktycznym, miejsca występowania formacji geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych, jaskinie lub schroniska podskalne wraz z namuliskami oraz fragmenty eksploatowanych lub nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych.

Art. 42. **Użytkami ekologicznymi** są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej - naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania.

Art. 43. **Zespołami przyrodniczo-krajobrazowymi** są fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne.

Art. 44. 1. Ustanowienie pomnika przyrody, stanowiska dokumentacyjnego, użytku ekologicznego lub zespołu przyrodniczo-krajobrazowego następuje w drodze rozporządzenia wojewody albo uchwały rady gminy (...).

2. Rozporządzenie wojewody lub uchwała rady gminy (...) określają nazwę obiektu lub obszaru, jego położenie, sprawującego nadzór,

✂

Art. 16. 1. **Park krajobrazowy** obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

2. Na obszarach graniczących z parkiem krajobrazowym może być wyznaczona otulina.

3. Utworzenie parku krajobrazowego lub powiększenie jego obszaru następuje w drodze rozporządzenia wojewody, które określa jego nazwę, obszar, przebieg granicy i otulinę, jeżeli została wyznaczona, szczególne cele ochrony oraz zakazy (...), wynikające z potrzeb jego ochrony. Likwidacja lub zmniejszenie obszaru parku krajobrazowego następuje w drodze rozporządzenia wojewody, po uzgodnieniu z właściwymi miejscowo radami gmin, z powodu bezwrotnej utraty wartości przyrodniczych, historycznych i kulturowych oraz walorów krajobrazowych na obszarach projektowanych do wyłączenia spod ochrony.

6. Grunty rolne i leśne oraz inne nieruchomości znajdujące się w granicach parku krajobrazowego pozostawia się w gospodarczym wykorzystaniu.

Art. 17. 1. W parku krajobrazowym mogą być wprowadzone następujące zakazy:

- 1) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu art. 51 ustawy z dnia 27.04.2001 r. - Prawo ochrony środowiska (...);
- 2) umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności w ramach racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej, rybackiej i łowieckiej;
- 3) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej lub zapewnienia bezpieczeństwa ruchu

szczególne cele ochrony, w razie potrzeby ustalenia dotyczące jego czynnej ochrony oraz zakazy właściwe dla tego obiektu, obszaru lub jego części.

Art. 45. 1. W stosunku do pomnika przyrody, stanowiska dokumentacyjnego, użytku ekologicznego lub zespołu przyrodniczo-krajobrazowego mogą być wprowadzone następujące zakazy:

- 1) niszczenia, uszkodzenia lub przekształcania obiektu lub obszaru;
 - 2) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z bezpieczeństwem;
 - 3) uszkadzania i zanieczyszczania gleby;
 - 4) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody albo racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;
 - 5) likwidowania, zasypywania i przekształcania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych;
 - 6) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia użytkowanych gruntów rolnych;
 - 7) zmiany sposobu użytkowania ziemi;
 - 8) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
 - 9) umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia nor, legowisk zwierzęcych oraz tarlisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;
 - 10) zbioru, niszczenia, uszkodzenia roślin i grzybów na obszarach użytków ekologicznych, utworzonych w celu ochrony stanowisk, siedlisk lub ostoi roślin i grzybów chronionych;
 - 11) umieszczania tablic reklamowych.
2. Zakazy, o których mowa w ust. 1, nie dotyczą:
- 1) prac wykonywanych na potrzeby ochrony przyrody;
 - 2) realizacji inwestycji celu publicznego po uzgodnieniu (...);
 - 3) zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa;
 - 4) likwidowania nagłych zagrożeń bezpieczeństwa powszechnego i prowadzenia akcji ratowniczych.

drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;

- 4) pozyskiwania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
- 5) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z (...) bezpieczeństwem;
- 6) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody lub racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;
- 7) budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem obiektów służących turystyce wodnej, gospodarce wodnej lub rybackiej;
- 8) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 200 m od krawędzi brzegów klifowych oraz w pasie technicznym brzegu morskiego;
- 9) likwidowania, zasypywania i przekształcania zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych;
- 10) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia własnych gruntów rolnych;
- 11) prowadzenia chowu i hodowli zwierząt metodą bezściółkową;
- 12) utrzymywania otwartych rowów ściekowych i zbiorników ściekowych;
- 13) organizowania rajdów motorowych i samochodowych;
- 14) używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego na otwartych zbiornikach wodnych.

2. Zakazy, o których mowa w ust. 1, nie dotyczą:

- 1) wykonywania zadań wynikających z planu ochrony;
- 2) wykonywania zadań na rzecz obronności kraju i bezpieczeństwa państwa;
- 3) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym;

Różne strony ochrony. Załącznik nr 3. Karta pracy

1. Dopasuj definicje do odpowiednich form ochrony przyrody, w razie potrzeby skorzystaj z Ustawy o ochronie przyrody z 16 kwietnia 2004 r. (dostępna w Internecie m.in. na stronie Ministerstwa Środowiska, <http://www.mos.gov.pl/>). Odpowiedzi wpisz pod definicjami.

Obszar wyznaczony, zgodnie z przepisami prawa Unii Europejskiej, do ochrony populacji dziko występujących ptaków jednego lub wielu gatunków, w którego granicach ptaki mają korzystne warunki bytowania w ciągu całego życia, w dowolnym jego okresie albo stadium rozwoju.

Obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1000 ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe.

Ochrona gatunków roślin, zwierząt i grzybów dopuszczającą możliwość redukcji liczebności populacji oraz pozyskiwania osobników tych gatunków lub ich części.

Fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne.

Chroni okazy gatunków oraz siedliska i ostoje roślin, zwierząt i grzybów.

Obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi.

Pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej.

Chronione na mocy przepisów Unii Europejskiej (Dyrektywy Siedliskowej) najcenniejsze przyrodniczo obszary zawierające siedliska gatunków roślin i zwierząt (poza ptakami) objętych ochroną na całym obszarze Unii.

Nazwy form ochrony przyrody:
Zespół przyrodniczo-krajobrazowy
Pomniki przyrody
Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk
Ochrona gatunkowa
Ochrona częściowa
Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków
Rezerwat
Park Narodowy

2. Przeanalizuj poniższe sytuacje i zastanów się, czy w takiej sytuacji należałoby zastosować którąś z form ochrony przyrody, a jeśli tak – napisz którą:

W opuszczonej sztolni w lesie zimą hibernują nietoperze. Sztolnia nie jest w żaden sposób zabezpieczona, więc ludzie mogą bez problemu tam wchodzić, przez co część nietoperzy wybudza się i nie dożywa wiosny.

Ochrona nie potrzebna / potrzebna w formie

Na rzece zbudowana została zapora i utworzył się zalew. Latem wiele osób spędza nad nim urlop. W pobliżu jest park, w którym liczne są kasztanowce, dęby czerwone i robinie akacjowe.

Ochrona nie potrzebna / potrzebna w formie

W pewnej okolicy dużą powierzchnię zajmuje las, w którym dominują świerki mające nie więcej niż 100 lat. W tym lesie leśnicy prowadzą ścinkę drzew.

Ochrona nie potrzebna / potrzebna w formie

Przez pewien obszar płynie rzeka. Nie jest uregulowana i tworzy liczne rozlewiska. W zaroślach i szuwarach łągi odbywają liczne gatunki ptaków, np. bączek, zielonka, czapla biała, rybitwa rzeczna.

Ochrona nie potrzebna / potrzebna w formie

Na pewnej łące występuje chroniony motyl. Niestety, ponieważ łąka zarasta, motyli jest coraz mniej.

Ochrona nie potrzebna / potrzebna w formie

3. Zapoznaj się z listą obszarów Natura 2000 (np. na stronie: <http://www.natura2000.org.pl/>), wybierz jeden z nich i sprawdź dla ochrony jakich siedlisk i gatunków został on powołany. Na tej podstawie zaprojektuj logo promujące ten obszar:

Nazwa i lokalizacja wybranego obszaru:

Różne strony ochrony. Załącznik 4. Formy ochrony przyrody

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody wymienia następujące formy ochrony przyrody: parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

PARKI NARODOWE

Zgodnie z Ustawą Parki narodowe tworzone są na obszarach wyróżniających się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1000 ha. Cele, dla których tworzone są parki narodowe to:

- zachowanie różnorodności biologicznej;
- zachowanie zasobów, tworów i składników przyrody nieożywionej;
- zachowanie walorów krajobrazowych;
- przywrócenie właściwego stanu zasobów i składników przyrody;
- odtworzenie zniekształconych siedlisk przyrodniczych, siedlisk roślin, siedlisk zwierząt oraz siedlisk grzybów.

Na terenie parku narodowego ograniczeniu podlega wszelka działalność, musi być ona podporządkowana celom ochrony przyrody. Strategia ochrony przyrody zawarta jest w planie ochrony, który dla parku sporządza się na okres 20 lat. Na obszarze parku wyróżnić można zazwyczaj strefę ochrony ścisłej i strefę ochrony, natomiast na terenach graniczących z parkiem tworzone jest otulina parku, w której może być utworzona strefa ochronna zwierząt łownych ze względu na potrzebę ochrony zwierząt w parku narodowym. Parki narodowe tworzone są w drodze rozporządzenia Rady Ministrów.

REZERWAT PRZYRODY

Rezerваты przyrody obejmują obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi. Strategia ochrony przyrody zawarta jest w planie ochrony, który dla rezerwatu sporządza się na okres 20 lat. Cały obszar rezerwatu lub jego część może podlegać ochronie ścisłej, ochronie czynnej lub ochronie krajobrazowej. Na obszarach graniczących z rezerwatem przyrody może być wyznaczona otulina. Rezerваты przyrody tworzone są na drodze rozporządzenia regionalnego dyrektora ochrony środowiska.

PARK KRAJOBRAZOWY

Parki krajobrazowe obejmują obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zróżnicowanego rozwoju. Prowadzenie działalności gospodarczej na terenie parku krajobrazowego jest możliwe, aczkolwiek podlega pewnym ograniczeniom. Zadania ochrony przyrody zawarte są w planie ochrony, który dla parku sporządza się na okres 20 lat. Na obszarach graniczących z parkiem krajobrazowym może być wyznaczona otulina. Utworzenie parku krajobrazowego następuje na drodze rozporządzenia regionalnego dyrektora ochrony środowiska.

OBSZAR CHRONIONEGO KRAJOBRAZU

Obszary chronionego krajobrazu obejmują tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnią funkcję korytarzy ekologicznych. Obszary takie obejmują pełne jednostki środowiska naturalnego takie jak doliny rzeczne, kompleksy leśne, ciągi wzgórz, pola wydumowe, torfowiska. Działalność gospodarcza na obszarach chronionego krajobrazu podlega tylko niewielkim ograniczeniom. Obszary chronionego krajobrazu tworzone są w drodze rozporządzenia wojewody lub w drodze uchwały rady gminy.

POMNIKI PRZYRODY

Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody ożywionej i nieożywionej lub ich skupienia o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów. Pomnikami przyrody ożywionej mogą być krzewy lub drzewa odznaczające się sędziwym wiekiem, wielkością, niezwykłymi kształtami, natomiast pomnikami przyrody nieożywionej mogą być np. głazy narzutowe oraz interesujące formy powierzchni ziemi np. - źródła, wodospady, jary, skałki, wywierzyska, przełomy rzeczne, jaskinie, odkrywkę. Ustanowienie pomnika przyrody następuje w drodze rozporządzenia wojewody albo uchwały rady gminy.

STANOWISKA DOKUMENTACYJNE

Stanowiskami dokumentacyjnymi mogą być ważne pod względem naukowym i dydaktycznym miejsca występowania form geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych, jaskinie lub schroniska podskalne wraz z namuliskami oraz fragmenty eksploatowanych lub nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych. Stanowiskami dokumentacyjnymi mogą być także miejsca występowania kopalnych szczątków roślin lub zwierząt. Ustanowienie stanowiska dokumentacyjnego następuje w drodze rozporządzenia wojewody albo uchwały rady gminy.

UŻYTKI EKOLOGICZNE

Użytki ekologiczne to zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej - naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub sezonowego przebywania. Istotnym powodem tworzenia użytków ekologicznych jest potrzeba objęcia ochroną niewielkich powierzchniowo obiektów, ale cennych pod względem przyrodniczym. Nie mogły one być objęte ochroną rezerwatową ze względu na niewielką powierzchnię i zazwyczaj mniejszą rangę ich walorów przyrodniczych.

Ustanowienie użytku ekologicznego następuje w drodze rozporządzenia wojewody albo uchwały rady gminy.

ZESPÓŁ PRZYRODNICZO KRAJOBRAZOWY

Zespoły przyrodniczo - krajobrazowe to fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne. Ustanowienie zespołu przyrodniczo - krajobrazowego następuje w drodze rozporządzenia wojewody albo uchwały rady gminy.

OCHRONA GATUNKOWA ROŚLIN, ZWIERZĄT I GRZYBÓW

Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów ma na celu zapewnienie przetrwania i właściwego stanu ochrony dziko występujących roślin, zwierząt i grzybów oraz siedlisk gatunków rzadko występujących, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem oraz objętych ochroną na podstawie umów międzynarodowych, a także zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej. W celu ochrony ostoi i stanowisk roślin lub grzybów objętych ochroną gatunkową lub ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową mogą być ustalone strefy ochronne. W stosunku do gatunków zwierząt, roślin i grzybów objętych ochroną gatunkową wprowadzane są zakazy m. in. zabijania, okaleczania, chwytania, przetrzymywania, niszczenia, zbierania, zrywania, niszczenia ich siedlisk. Listy gatunków zwierząt, roślin i grzybów objętych ochroną całkowitą lub częściową określa w drodze rozporządzenia minister właściwy do spraw środowiska w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw rolnictwa.

OBSZARY RAMSAR

Obszary tworzone na mocy tzw. Konwencji Ramsarskiej (pełna nazwa to: „Konwencja o obszarach wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza jako środowisko życiowe ptactwa wodnego”), mające na celu ochronę i utrzymanie obszarów określanych jako „wodno-błotne”, łącznie z populacjami ptactwa wodnego zamieszkującego te obszary lub okresowo na nich przebywającego. W rozumieniu Konwencji obszarami wodno-błotnymi są środowiska, w których dominującą rolę odgrywa woda: bagna, błota, torfowiska lub zbiorniki wodne – zarówno naturalne jak i sztuczne, stałe i okresowe, o wodach stojących lub płynących, słodkich, słonawych lub słonych, wraz z wodami morskimi, których głębokość podczas odpływu nie przekracza sześciu metrów. Obszary tworzone są na terenie państw, które ratyfikowały Konwencję.

REZERWATY BIOSFERY UNESCO

Obszary chronione tworzone w ramach programu MAB (Man and Biosphere) UNESCO na wniosek państw, podlegające prawodawstwu kraju, na terenie którego się znajdują. Rezerwaty pełnią trzy zasadnicze funkcje: ochronną (ochrona krajobrazów, ekosystemów, zróżnicowania gatunkowego i genetycznego), rozwojową (sprzyjanie formom rozwoju gospodarczego i ludzkiego, które uznać można za społeczno, kulturowo i ekologicznie zrównoważone), wspierania logistycznego (przez edukację ekologiczną, szkolenia, badania i monitoring w odniesieniu do lokalnych, regionalnych, narodowych i globalnych zagadnień związanych z ochroną i zrównoważonym rozwojem). Rezerwaty Biosfery obejmują charakterystyczne ekosystemy ziemi, wód przybrzeżnych lub morskich i na ogół składają się z trzech stref: centralnej, obejmującej obszary objęte ochroną ścisłą, buforowej, podlegającej ochronie częściowej i strefy przejściowej. Sposób zarządzania środowiskiem w Rezerwacie Biosfery powinien zapewniać zarówno zaspokajanie potrzeb ludzkich, jak i ochronę naturalnych procesów i zasobów biologicznych.

OBSZARY WYRÓŻNIONE DYPLOMEM EUROPY

Dyplom Europy to przyznawany przez Radę Europy certyfikat jakości ochrony cennych obszarów przyrodniczych. Mogą go uzyskać obszary, które m. in. mają rangę europejską (reprezentują elementy dziedzictwa przyrodniczego, geologicznego, lub krajobrazowego o znaczeniu europejskim), mają odpowiedni status prawny i jednoznaczne granice, są zabezpieczone przed przedsięwzięciami sprzecznymi z celami ochrony (są uwzględnione w planach gospodarki przestrzennej), posiadają plan ochrony (zawierający zidentyfikowane zagrożenia zewnętrzne).

OBSZARY ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA UNESCO

Obszary objęte szczególną ochroną UNESCO ze względu na ich unikatową wartość kulturową lub przyrodniczą dla ludzkości, spełniające określone kryteria. W przypadku obszarów przyrodniczych mogą to być obszary obejmujące wyjątkowe zjawiska przyrodnicze lub tereny szczególnie naturalnego piękna, środowiska przyrodnicze szczególnie ważne dla ochrony bioróżnorodności, ilustrujące ważne etapy w historii planety (ślady dawnego życia, procesy geologiczne itp.), przedstawiające przykłady istotnych dla ewolucji procesów ekologicznych i biologicznych.

Wyjaśnienie pokrewnych terminów:

Ochrona ścisła: całkowite i trwałe zaniechanie bezpośredniej ingerencji człowieka w stan ekosystemów, tworów i składników przyrody oraz w przebieg procesów przyrodniczych na obszarach objętych ochroną, a w przypadku gatunków - całoroczną ochroną należących do nich osobników i stadiów ich rozwoju.

Ochrona czynna: stosowanie, w razie potrzeby, zabiegów ochronnych w celu przywrócenia naturalnego stanu ekosystemów i składników przyrody lub zachowania siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk roślin, zwierząt lub grzybów.

Ochrona częściowa: powierzchniowych form ochrony przyrody wyraża się w oddziaływaniu na ekosystemy, ich stan oraz składniki poprzez stosowanie różnych zabiegów ochronnych, hodowlanych i pielęgnacyjnych. Ma na celu uzyskanie stanu środowiska przyrodniczego zgodnego z założeniami planu ochrony. Ochrona częściowa gatunków roślin, zwierząt i grzybów dopuszcza możliwość redukcji liczebności populacji oraz pozyskiwania osobników tych gatunków lub ich części.

Wszystko, czego nie wiecie o Naturze 2000. Załącznik nr 1. Fragment raportu z badań nad świadomością ekologiczną Polaków w 2008 r.

Zapoznajcie się dokładnie z tekstem, notujcie pojawiające się w trakcie czytania wątpliwości i pytania, a następnie wykonajcie polecenia znajdujące się pod tekstem.

„Od 2004 r., w związku z członkostwem Polski w UE, nowym elementem przestrzennego systemu ochrony przyrody stały się obszary wchodzące w skład europejskiej sieci Natura 2000, mającej za zadanie ochronę najcenniejszych pod względem przyrodniczym ekosystemów naszego kontynentu. Nasuwają się zatem pytania, czy w ciągu minionych 4 lat nazwa Natura 2000 stała się rozpoznawana oraz na ile ta relatywnie nowa forma ochrony przyrody zinstytucjonalizowała się już w świadomości Polaków?

Wyniki badań świadczą, iż jeszcze niewiele osób jest w stanie wybrać spośród podanych różnych określeń pojęcia Natura 2000 trafne odpowiedzi. Prawidłowo kojarzy omawiane pojęcie 1/3 respondentów, rozumiejąc je jako: teren chroniony (19%) oraz obszary o najwyższych walorach przyrodniczych w Europie (16%). Do częściowo poprawnych odpowiedzi można także zaliczyć wskazanie na: teren atrakcyjny turystycznie (15%), gdyż z pewnością pod względem przyrodniczym atrakcyjność ta jest bardzo duża oraz teren zrównoważonego rozwoju (5%), albowiem zasady tego typu rozwoju, a więc przyjaznego środowisku gospodarowania są tam obowiązujące. Cieszy fakt, iż mimo szeroko komentowanego w mediach konfliktu wokół obwodnicy Augustowa lokalizowanej w pierwotniej wersji w obszarach „naturowych”, zaledwie 2% badanych postrzega Naturę 2000 przede wszystkim jako teren konfliktów społecznych, a 3% kojarzy ją z ograniczeniami rozwoju gospodarki. Z drugiej strony niestety, aż dla 41% respondentów omawiane pojęcie pozostaje jak dotąd zupełnie nieznanne. Wyraźnie widoczna jest korelacja między poziomem wykształcenia respondentów a znajomością analizowanego zagadnienia – wśród osób z wyższym wykształceniem odsetek prawidłowych skojarzeń (46%) był dwukrotnie wyższy niż wśród osób legitymujących się wykształceniem podstawowym (24%). Ponadto nazwa Natura 2000 jest najlepiej rozpoznawalna wśród:

- pracujących na własny rachunek – 66%
- uczniów i studentów – 46%
- mieszkańców dużych miast (101–500 tys.) – 45%
- ludzi młodych (w wieku do 35 lat) – 43%
- osób o najwyższych dochodach (ponad 1200 zł) – 43%
- mieszkańców regionu północno-wschodniego – 38%”.

[Źródło: Bołtromiuk Artur, Burger Tadeusz, Polacy w zwierciadle ekologicznym. Raport z badań nad świadomością ekologiczną Polaków w 2008 r., InrE, Warszawa 2008]

Odpowiedzcie na poniższe pytania

1. Jak sądzicie, w jaki sposób badacze pozyskiwali informacje?
2. Jak sądzicie, po co przeprowadzane są tego typu badania? Do czego mogą posłużyć ich wyniki?
3. Czy zaprezentowane dane są dla Was interesujące?
4. Czy Waszym zdaniem wiedza Polaków nt. Natury 2000 jest satysfakcjonująca? Uzasadnijcie odpowiedź.
5. Jak sądzicie, dlaczego wśród mieszkańców północno-wschodniej Polski wiedza nt. Natury 2000 jest najwyższa?
6. Jak sądzicie, z czego wynika fakt, iż „zaledwie 2% badanych postrzega Naturę 2000 przede wszystkim jako teren konfliktów społecznych, a 3% kojarzy ją z ograniczeniami rozwoju gospodarki”?

**Wszystko, czego nie wiecie o Naturze 2000.
Załącznik nr 2. Ankieta Natura 2000**

Nazywam się
i jestem uczniem/uczennicą Gimnazjum nr w

Nasza szkoła realizuje badanie nt. sieci Natura 2000. Chcielibyśmy dowiedzieć się co dorośli mieszkańcy naszej miejscowości wiedzą o tym zagadnieniu. Wyniki ankiet posłużą nam do sporządzenia raportu na ten temat. Proszę o udzielenie odpowiedzi na kilka pytań, całe badanie nie będzie trwało dłużej niż 5 minut. Proszę zaznaczyć właściwą odpowiedź wstawiając krzyżyk przy właściwym zdaniu.

1. Poniższa rycina przedstawia:
- a) logo programu unijnych dotacji
 - b) logo projektu realizowanego w roku 2000 przez kraje Wspólnoty Europejskiej
 - c) logo europejskiego systemu obszarów chronionych

2. Na obszarach Natura 2000 ochronie podlegają:
- a) niektóre siedliska przyrodnicze i gatunki
 - b) wszystkie siedliska przyrodnicze i gatunki
 - c) wszystkie siedliska przyrodnicze oraz niektóre gatunki
3. Na obszarach Natura 2000:
- a) należy zaprzestać jakiegokolwiek działalności gospodarczej
 - b) dopuszczalna jest działalność gospodarcza, która nie powoduje pogorszenia stanu siedlisk przyrodniczych i gatunków
 - c) dopuszczalna jest tylko ta działalność, w wyniku której następuje odtworzenie i polepszenie stanu siedlisk przyrodniczych i gatunków
4. Obszary sieci Natura 2000:
- a) zastępują dotychczas istniejące formy ochrony przyrody (np. parki narodowe i krajobrazowe, rezerваты przyrody)
 - b) nie zastępują dotychczas istniejących form ochrony przyrody (np. parków narodowych i krajobrazowych, rezerwatów przyrody), ale mogą się z nimi pokrywać
 - c) nie zastępują dotychczas istniejących form ochrony przyrody (np. parków narodowych i krajobrazowych, rezerwatów przyrody) i nie mogą się z nimi pokrywać

Metryczka:

Wiek: 18–24 25–29 30–39
 40–49 50–59 > 59

Płeć: kobieta mężczyzna

Wykształcenie: podstawowe zawodowe
 średnie wyższe

Zawód:
.....

Dziękuję za udzielenie odpowiedzi.

* Prawidłowe odpowiedzi: 1 c); 2 a); 3 b); 4 b)

**Wszystko, czego nie wiecie o Naturze 2000.
Załącznik nr 2. Ankieta Natura 2000**

Nazywam się
i jestem uczniem/uczennicą Gimnazjum nr w

Nasza szkoła realizuje badanie nt. sieci Natura 2000. Chcielibyśmy dowiedzieć się co dorośli mieszkańcy naszej miejscowości wiedzą o tym zagadnieniu. Wyniki ankiet posłużą nam do sporządzenia raportu na ten temat. Proszę o udzielenie odpowiedzi na kilka pytań, całe badanie nie będzie trwało dłużej niż 5 minut. Proszę zaznaczyć właściwą odpowiedź wstawiając krzyżyk przy właściwym zdaniu.

1. Poniższa rycina przedstawia:
- a) logo programu unijnych dotacji
 - b) logo projektu realizowanego w roku 2000 przez kraje Wspólnoty Europejskiej
 - c) logo europejskiego systemu obszarów chronionych

2. Na obszarach Natura 2000 ochronie podlegają:
- a) niektóre siedliska przyrodnicze i gatunki
 - b) wszystkie siedliska przyrodnicze i gatunki
 - c) wszystkie siedliska przyrodnicze oraz niektóre gatunki
3. Na obszarach Natura 2000:
- a) należy zaprzestać jakiegokolwiek działalności gospodarczej
 - b) dopuszczalna jest działalność gospodarcza, która nie powoduje pogorszenia stanu siedlisk przyrodniczych i gatunków
 - c) dopuszczalna jest tylko ta działalność, w wyniku której następuje odtworzenie i polepszenie stanu siedlisk przyrodniczych i gatunków
4. Obszary sieci Natura 2000:
- a) zastępują dotychczas istniejące formy ochrony przyrody (np. parki narodowe i krajobrazowe, rezerваты przyrody)
 - b) nie zastępują dotychczas istniejących form ochrony przyrody (np. parków narodowych i krajobrazowych, rezerwatów przyrody), ale mogą się z nimi pokrywać
 - c) nie zastępują dotychczas istniejących form ochrony przyrody (np. parków narodowych i krajobrazowych, rezerwatów przyrody) i nie mogą się z nimi pokrywać

Metryczka:

Wiek: 18–24 25–29 30–39
 40–49 50–59 > 59

Płeć: kobieta mężczyzna

Wykształcenie: podstawowe zawodowe
 średnie wyższe

Zawód:
.....

Dziękuję za udzielenie odpowiedzi.

* Prawidłowe odpowiedzi: 1 c); 2 a); 3 b); 4 b)

Drogi do porozumienia. Załącznik nr 1.

Przykładowe hipotetyczne sytuacje do dyskusji.

Budowa zakładu produkcyjnego

Wasza gmina nie należy do zbyt bogatych, nigdy nie było tu większych zakładów produkcyjnych. Utworzenie fabryczki produkującej doniczki da zatrudnienie 90 osobom, dzięki czemu zmniejszy się bezrobocie w regionie, wzmocniony zostanie także budżet gminy. Jednak zakład położony będzie na terenie obszaru natury 2000. Trzeba wziąć pod uwagę, że będzie generować większy ruch samochodowy, (dostawy surowców, dystrybucja produktów), ponadto planowany sposób produkcji powodować będzie hałas oraz zanieczyszczenia powietrza, wszystko to spowoduje pogorszenie jakości środowiska na terenach chronionych i jakość życia mieszkańców.

Alternatywa: zastosowanie technik bardziej przyjaznych środowisku, zmiana lokalizacji.

✂ -----

Budowa obwodnicy

Przez waszą miejscowość codziennie przejeżdża kilka tysięcy samochodów osobowych i ciężarowych, mieszkańcy mają już dość hałasu, zanieczyszczeń powietrza i boją się o swoje zdrowie i bezpieczeństwo. Budowa obwodnicy odciąży miejscowość od ruchu samochodowego, poprawi jakość życia mieszkańców i ułatwi podróżowanie. Jednak budowa obwodnicy zaplanowana została przez obszar Natury 2000, ta lokalizacja drogi spowoduje nieodwracalne szkody w środowisku, utratę cennych przyrodniczo siedlisk i gatunków (endemicznie występującego tu motyla i rzadkiego gatunku storczyka), ponadto tereny leżące w jej najbliższym sąsiedztwie narażone będą na zanieczyszczenie spalinami, substancjami ropopochodnymi, śmieciami zostawianymi przez nieodpowiedzialnych kierowców.

Alternatywa: zmiana lokalizacji.

✂ -----

Osuszenie i zmeliorowanie podmokłej łąki

Na łące sąsiadującej z rzeką występują zagrożone gatunki roślin (m.in. bardzo rzadki lipiennik) i zwierząt oraz unikatowe siedliska (dominują tu zarośla wierzbowe i torfowiska oraz zmiennowilgotne łąki trzęślicowe). Wielu studentów przyjeżdża tu na praktyki botaniczne. Właściciel terenu ma dobrze prosperujące gospodarstwo rolne i chce poszerzyć swoje arealy, w tym celu zamierza zmeliorować łąki by przeznaczyć je pod uprawę, co ma przynieść mu dodatkowe korzyści finansowe. Osuszenie spowoduje jednak degradację obszaru chronionego.

Alternatywa: zachęcenie właściciela do prowadzenia działań przyjaznych temu środowisku i skorzystanie z funduszy np. w ramach programów rolnośrodowiskowych.

✂ -----

Rozbudowa ważnego portu morskiego

Rozbudowa portu i nabrzeżnego obszaru przemysłowego wiąże się z ogromną ingerencją w środowisko, konieczna jest ingerencja w 2 tys. ha obszaru morza (piasek na wały nadmorskie oraz tereny przemysłowe będzie wydobywany z morza). Inwestycja spowodować może opuszczenie terenu przez kilka gatunków ptaków, wyginięcie dzikiej przyrody morskiej oraz stworzeń żyjących na dnie morskim, zmniejszenie dostępnych obszarów żerowania, a także zaniknięcie na tym terenie wydmy. Jednak nowy port dalekomorski wraz z terenami przemysłowymi (głównie magazyny i firmy spedycyjne) jest niezbędny, gdyż istniejący port jest zbyt mały, a dodatkowo położony niemal w centrum miasta, dlatego należy przenieść ruch towarowy do nowego portu. Jego lokalizacja zarówno z powodów gospodarczo-ekonomicznych jak i geologicznych nie może być inna.

✂ -----

Budowa kamieniołomu

Kamieniołom – kopalnia odkrywkowa melafiru (kamień używany do budowy dróg i autostrad) ma być zlokalizowane w pięknej górskiej okolicy, w pobliżu schroniska turystycznego. Góra obfituje w perełki przyrodnicze, rośnie tam wiele roślin chronionych m.in. lilia złotogłów i dziewięciśli bezłodygowy, niedaleko przyszłej kopalni znajduje się strefa ochronna dla bociana czarnego. Kamieniołom ma być zlokalizowany na terenie obszaru Natura 2000. Budowa kopalni spowoduje zniszczenie krajobrazu, a co za tym idzie odpływ turystów, a ponadto pogorszy jakość życia mieszkańców (zapylenie, hałas, transport kruszywa przez środek miejscowości). Jednak dzięki otwarciu kamieniołomu 20 mieszkańców okolicy znajdzie pracę w kopalni, dodatkowo gmina skorzysta na jej istnieniu poprzez podatki miejscowe.

✂ -----

Budowa drogi

Budowa nowej drogi łączącej dwie miejscowości jest bardzo potrzebna gdyż obecnie istniejąca droga nie spełnia wymogów bezpieczeństwa, ponieważ na jej trasie znajduje się stosunkowo niski wiadukt kolejowy (do miejscowości nie mogą wjechać wysokie pojazdy, w tym niektóre typy wozów strażackich). Samorząd już uzyskał pieniądze na budowę drogi z Unii Europejskiej.

Droga ma przeciąć łąki, na których żyje wymierający motyl - niepylak mnemozyny. Jest to już jego ostatnie stanowisko w Sudetach, gatunek ten jest chroniony prawem krajowym i unijnym. Ale to nie koniec walorów przyrodniczych tego obszaru włączonego do sieci Natura 2000. Na tych górskich łąkach występuje wiele rzadkich gatunków roślin (np. storczyki męskie, listery jajowate, śnieżyce wiosenne) i ptaków (żerowiska mają tutaj trzmiełojad, bocian czarny i puchacz, wstępują tu derkacze, gąsiorki, świerszczaki i strumieniówki).

✂ -----

Drogi do porozumienia. Załącznik nr 2. Role dla grup

Jesteś inwestorem, który chce przeprowadzić inwestycję na obszarze chronionym w ramach sieci Natura 2000.

Odpowiedz sobie na następujące pytania:

- czy po realizacji inwestycji możliwe będzie uzyskiwanie dalszych dochodów?
- czy w związku z realizacją inwestycji konieczne będzie przeprowadzenie dodatkowych analiz (np. ocena wpływu inwestycji na istniejący obszar chroniony)?
- czy istnieje ryzyko kar finansowych związanych z realizacją inwestycji w pobliżu / na terenie obszaru chronionego?
- czy realizacja inwestycji w pobliżu / na terenie obszaru chronionego może wpłynąć na społeczny wizerunek inwestora?
- czy realizacja przedsięwzięcia wpłynie na lokalny rynek pracy?
- czy możliwa i ekonomicznie zasadna byłaby zmiana lokalizacji inwestycji?

✂ -----

Jesteś rolnikiem posiadającym gospodarstwo rolne w obszarze chronionym w ramach sieci Natura 2000, w którym planowana jest inwestycja.

Odpowiedz sobie na następujące pytania:

- czy można czerpać korzyści z upraw w czystym środowisku (czy możliwe jest rolnictwo ekologiczne)?
- czy w związku z gospodarowaniem na obszarze chronionym można uzyskać dodatkowe profity (np. dopłaty za określone metody gospodarowanie, uczestnictwo w programach rolno-środowiskowych)?
- czy walory środowiska (np. rzadki gatunek występujący w okolicy) można wykorzystać do promocji produktów regionalnych (np. utworzenie charakterystycznego loga znakującego regionalne produkty)?
- czy realizacja inwestycji wpłynie na możliwość uzyskiwania dopłat i produkcji ekologicznej?

✂ -----

Jesteś mieszkańcem obszaru chronionego w ramach sieci Natura 2000, w którym planowana jest inwestycja.

Odpowiedz sobie na następujące pytania:

- czy z bogactwa przyrodniczego regionu można czerpać korzyści?
- czy można popularyzować turystykę przyrodniczą i agroturystykę w czystym i różnorodnym środowisku?
- czy realizacja inwestycji wpłynie na powyższe aspekty?
- czy realizacja przedsięwzięcia wpłynie na stan środowiska, w którym żyją mieszkańcy?
- czy realizacja przedsięwzięcia wpłynie na codzienne życie mieszkańców?
- czy realizacja przedsięwzięcia wpłynie na lokalny rynek pracy?

✂ -----

Jesteś przyrodnikiem, żywo zainteresowanym zachowaniem bioróżnorodności i aktywnie działasz na rzecz ochrony przyrody.

Odpowiedz sobie na następujące pytania:

- jak realizacja przedsięwzięcia wpłynie na zmiany w stanie siedlisk i chronionych gatunków występujących na obszarze chronionym? Czy może spowodować ich degradację i utratę?
- jak realizacja przedsięwzięcia wpłynie na różnorodność biologiczną i zachodzenie procesów ekologicznych?
- czy możliwe jest jednoczesne zachowanie walorów przyrodniczych i zrealizowanie inwestycji?
- czy możliwa jest satysfakcjonująca kompensacja przyrodnicza inwestycji?

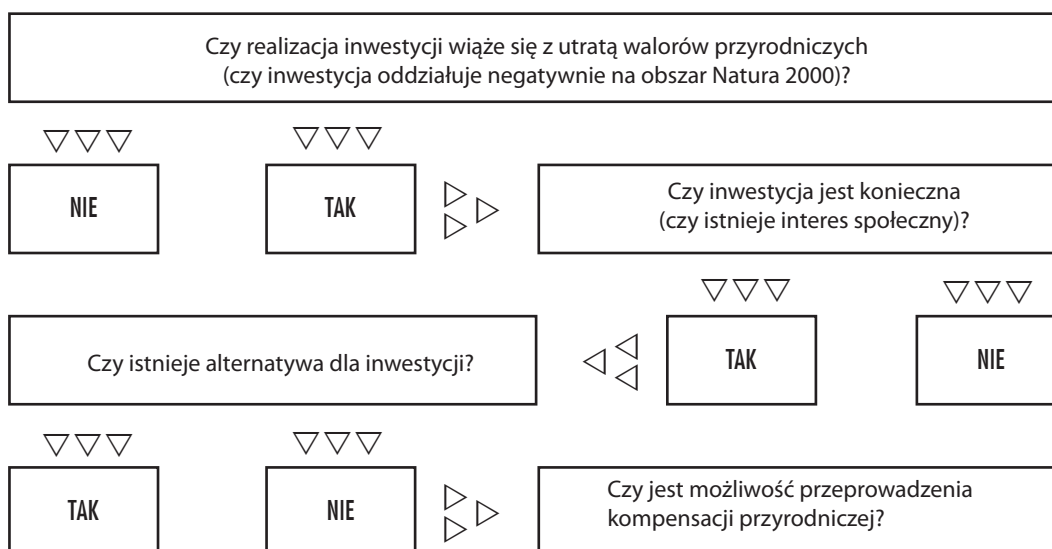
✂ -----

Jesteś przedstawicielem władzy samorządowej, twoją rolą jest dbać o dobro gminy i jej mieszkańców.

Odpowiedz sobie na następujące pytania:

- czy sytuacja ekonomiczna gminy po zrealizowaniu inwestycji poprawi się?
- czy realizacja przedsięwzięcia wpłynie na stan środowiska gminy?
- czy realizacja przedsięwzięcia wpłynie na codzienne życie mieszkańców?
- czy realizacja przedsięwzięcia wpłynie na lokalny rynek pracy?
- czy realizacja przedsięwzięcia poprawi wizerunek i potencjał gminy?

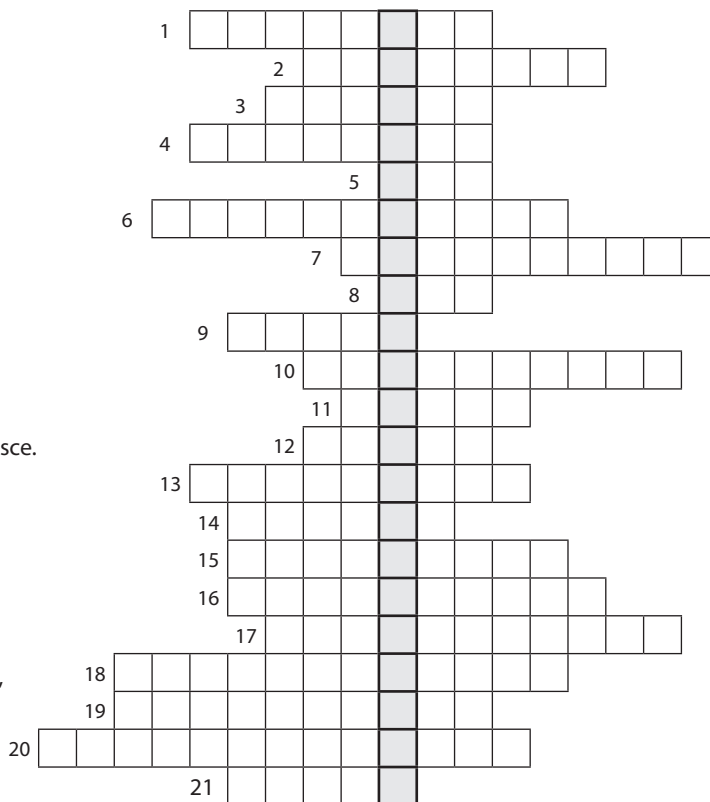
Drogi do porozumienia. Załącznik nr 3. Schemat dyskusji

Drogi do porozumienia. Załącznik nr 4. Krzyżówka

Rozwiązaniem krzyżówki jest nazwa ptaka chronionego przez europejską sieć Natura 2000.

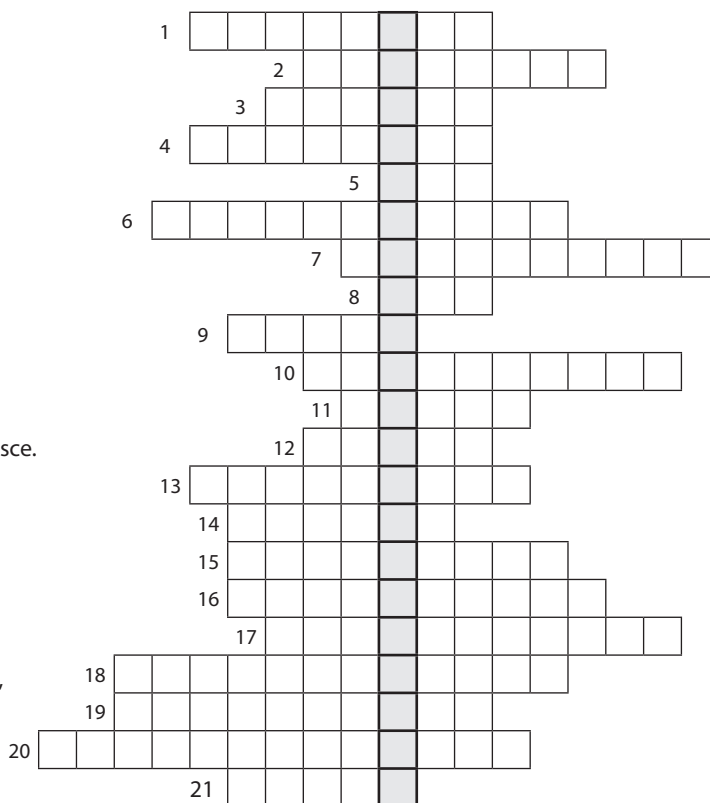
1. Największe polskie jezioro.
2. Jedna z form ochrony przyrody.
3. Najwyższy szczyt Gór Świętokrzyskich.
4. Wykluwają się z ptasich jaj.
5. Najstarsze polskie drzewo, zlokalizowane w Henrykowie Lubańskim i mające 1260 lat.
6. Najstarszy park narodowy w Polsce.
7. Chełmińsko – Dobrzyńskie lub ławskie.
8. Ssak – symbol Kampinoskiego Parku Narodowego
9. Prawe ramię ujścia Wisły
10. Pasma górskie w południowej Polsce, na terenie którego znajduje się międzynarodowy Rezerwat Biosfery.
11. Wybiera się za morze, ale wybrać się nie może...
12. Typ lasów iglastych występujących w obrębie klimatu umiarkowanego chłodnego na półkuli północnej.
13. Aktywnie latający ssak.
14. Gatunek wymarłego konia, który występował także w Polsce.
15. Łacińska nazwa rodzaju motyli, do którego należy m. in. modraszka arion.
16. Zwinka lub żyworódka.
17. Polska żmija.
18. Rozwój, który integruje cele społeczne, gospodarcze i ekologiczne.
19. Zbiorowisko roślin bagiennych wytwarzających torf.
20. Gatunki o wąskim zakresie tolerancji na zanieczyszczenia, wykorzystywane do określania stopnia zanieczyszczenia środowiska.
21. Gromada kręgowców, której wszyscy polscy przedstawiciele objęci są ochroną gatunkową.

Drogi do porozumienia. Załącznik nr 4. Krzyżówka

Rozwiązaniem krzyżówki jest nazwa ptaka chronionego przez europejską sieć Natura 2000.

1. Największe polskie jezioro.
2. Jedna z form ochrony przyrody.
3. Najwyższy szczyt Gór Świętokrzyskich.
4. Wykluwają się z ptasich jaj.
5. Najstarsze polskie drzewo, zlokalizowane w Henrykowie Lubańskim i mające 1260 lat.
6. Najstarszy park narodowy w Polsce.
7. Chełmińsko – Dobrzyńskie lub ławskie.
8. Ssak – symbol Kampinoskiego Parku Narodowego
9. Prawe ramię ujścia Wisły
10. Pasma górskie w południowej Polsce, na terenie którego znajduje się międzynarodowy Rezerwat Biosfery.
11. Wybiera się za morze, ale wybrać się nie może...
12. Typ lasów iglastych występujących w obrębie klimatu umiarkowanego chłodnego na półkuli północnej.
13. Aktywnie latający ssak.
14. Gatunek wymarłego konia, który występował także w Polsce.
15. Łacińska nazwa rodzaju motyli, do którego należy m. in. modraszka arion.
16. Zwinka lub żyworódka.
17. Polska żmija.
18. Rozwój, który integruje cele społeczne, gospodarcze i ekologiczne.
19. Zbiorowisko roślin bagiennych wytwarzających torf.
20. Gatunki o wąskim zakresie tolerancji na zanieczyszczenia, wykorzystywane do określania stopnia zanieczyszczenia środowiska.
21. Gromada kręgowców, której wszyscy polscy przedstawiciele objęci są ochroną gatunkową.

Głowa do góry, czyli ptakiem do Europy. Załącznik nr 1. Karta obserwacji ptaków

Data obserwacji: Miejsce obserwacji:

Skład grupy:

Opiszcie ptaki z każdego zaobserwowanego gatunku. Pierwszy gatunek opiszcie na karcie pracy, a następne w notatniku według tego samego schematu.

Cechy charakterystyczne ptaka:

.....

.....

.....

W jakim środowisku zaobserwowany:

Występuje: pojedynczo / w parze / w grupie (małej, dużej)

Co robi:

Gatunek:

Płeć:

Po zakończeniu obserwacji zanalizujcie zebrane dane.

1. Który gatunek był najczęstszy, a który najrzadszy?

.....

.....

2. Czy potraficie wskazać gatunki, które występowały tylko w określonych środowiskach (np. trzcinowiska, krzewy, łąka, powierzchnia wody itp.) lub takie, które były obecne niezależnie od typu środowiska?

.....

.....

3. Wyjaśnijcie na trzech przykładach jakie są przystosowania gatunków ptaków, które zaobserwowaliście, do środowiska, w którym żyją?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Które gatunki ptaków najbardziej Wam się podobały? Narysujcie je na osobnej kartce (to zadanie wykonajcie indywidualnie). Podpiszcie swoje ilustracje.

Spis treści

Wstęp.....	3
Parę słów o Naturze 2000.....	5
Sceanariusze zajęć	
Różne strony ochrony.....	9
Nasza Mapa Natury.....	11
Wszystko, czego nie wiecie o Naturze 2000.....	12
Drogi do porozumienia.....	13
Naturalna reklama.....	15
Głowa do góry, czyli ptakiem do Europy.....	16
Załączniki	
Różne strony ochrony. Załącznik nr 1. Fragment Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.....	19
Różne strony ochrony. Załącznik nr 2. Fragmenty Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody dla grup.....	19
Różne strony ochrony. Załącznik nr 3. Karta pracy.....	23
Różne strony ochrony. Załącznik nr 4. Formy ochrony przyrody.....	24
Wszystko, czego nie wiecie o Naturze 2000. Załącznik nr 1. Fragment raportu z badań nad świadomością ekologiczną Polaków.....	25
Wszystko, czego nie wiecie o Naturze 2000. Załącznik nr 2. Ankieta.....	26
Drogi do porozumienia. Załącznik nr 1. Opisy sytuacji.....	27
Drogi do porozumienia. Załącznik nr 2. Role dla grup.....	28
Drogi do porozumienia. Załącznik nr 3. Schemat dyskusji.....	28
Drogi do porozumienia. Załącznik nr 4. Krzyżówka.....	29
Głowa do góry, czyli ptakiem do Europy. Załącznik nr 1. Karta obserwacji ptaków.....	30

Bibliografia i polecane strony

- Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 – serwis prowadzony przez Ministerstwo Środowiska, <http://natura2000.mos.gov.pl/>
- Jonsson Lars, Ptaki Europy i obszaru śródziemnomorskiego, Wydawnictwo: MUZA, Warszawa 2006
- Kamieniecka Jolanta, Wójcik Bożena, Sienkiewicz Bożena, Haładyj Anna, Natura 2000 w edukacji szkolnej – poradnik dla nauczycieli, wyd. Instytut na Rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2007, do pobrania http://natura2000.org.pl/UserFiles/File/poradnik_natura2000/podrecznik_n2000.pdf.
- Karetta Marcin, Atlas Ptaków, wyd. Pascal, Warszawa 2008
- Makomaska-Juchiewicz Małgorzata, Tworek Stanisław (red.), Ekologiczna sieć NATURA 2000 - problem czy szansa, wyd. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków 2003
- Makomaska-Juchiewicz Małgorzata, Tworek Stanisław, „Projektowana sieć Natura 2000 w Polsce a krajowy system obszarów chronionych” [w:] „Parki Narodowe” nr 4/2003 r., do pobrania http://www.wigry.win.pl/natura2000/n2000_ksop.htm
- Guła Andrzej, Smolnicki Krzysztof (red), Natura się opłaca. Innowacyjne projekty dla środowiska i społeczności lokalnych, wyd. Instytut Ekonomii Środowiska, Dolnośląska Fundacja Ekorozwoju, CEE Bankwatch Network, 2006
- Natura 2000 – serwis Fundacji EkoRozwoju, <http://www.natura2000.pl>
- Natura 2000 – serwis Instytutu na Rzecz Ekorozwoju, <http://www.natura2000.org.pl/>
- Natura 2000 – serwis Klubu Przyrodników, <http://www.kp.org.pl/n2k/>
- Natura 2000 w portalu Polska.pl, <http://przyroda.polska.pl/ochrona/natura2000/>
- Natura 2000 – serwis PTOPI Salamandra, <http://www.salamandra.org.pl/nawosci-natura2000>
- Oficjalna strona Natura 2000 network, http://ec.europa.eu/environment/nature/index_en.htm
- Pawlaczek Paweł, Jermaczek Andrzej, Natura 2000 – narzędzie ochrony przyrody. Planowanie ochrony obszarów Natura 2000, wyd. WWF Polska, Warszawa 2004, do pobrania <http://wwf.pl/informacje/publikacje/natura/natura%202000%20narzedzie.pdf>
- Symonides Ewa, „Natura 2000 - koncepcja i podstawy prawne” [w:] Parki Narodowe nr 1/2003 r., po pobraniu http://www.wigry.win.pl/natura2000/n2000_koncepcja.htm
- Wortal ptaki.info – serwis Fundacji EkoRozwoju, <http://www.ptaki.info>
- Wronka Marta, Natura 2000 - poradnik dla samorządów lokalnych, <http://www.wigry.win.pl/poradnik/>
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, http://www.mos.gov.pl/g2/kategoriaPliki/2009_04/67e632d51bb8aa7fd64d8050d36016a9.pdf
- Prezentacja nt. Natury 2000 przygotowana przez Pracownię na rzecz wszystkich Istot, http://pracownia.org.pl/pliki/prezentacja_natura2000.pdf
- Wojciechowski Krzysztof, Natura 2000 jako kluczowy element zrównoważonego rozwoju, wyd. Pracownia na rzecz wszystkich Istot, Bystra, 2007, http://pracownia.org.pl/pliki/natura-2000_jako_kluczowy_element.pdf

